

BOR RAPORU

Bazı ülkeler diğerlerine göre maden kaynakları açısından, doğalarından kaynaklanan, bazı avantajlara sahiptirler. Örneğin, Arap ülkelerinin çoğu birer petrol, Şili bakır, Brezilya demir ve Türkiye bir Bor ülkesidir. Bu ülkeler, sahip oldukları bu hammadde kaynakları sayesinde, potansiyel olarak en azından baştan avantajlı durumdadırlar.

Maden kaynaklarının çok önemli bir özelliği vardır. Madenler, yenilenebilir nitelikli değil, kısıtlanabilir hatta tamamen tükenebilir türden doğal kaynaklardır. Bütün tarım ürünlerini, her hasat mevsiminde, yeniden üretip pazara sürebiliriz. Yine orman ürünlerini de, aradan on yıllar geçse bile, yeniden yetiştirebilir, keser, biçer ve tüketime sunabiliriz. Ne var ki, gemiler dolusu kömür sevk ettiğimiz bir maden ocağının rezervleri tükendiğinde, oradan bir kamyon daha kömür bile çıkartamayız. Bu nedenle, madencilik ile ilgili politikaların gelecek nesillerin haklarının da kollanarak tayin edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan bugün Dünyada üretilen hammaddelerin fiyatları genelde üretici ülkeler tarafından değil, daha çok bunları tüketen ve/veya bu alanlarda gerekli teknolojik bilgi birikimine sahip sanayileşmiş ülkeler tarafından denetlenip ve yönlendirilen bilinen mekanizmalar aracılığı ile belirlenmektedir. Diğer bir deyimle, hammaddelerin sahibi olan ülkeler bu doğal kaynaklarını gerçek değerlerinden pazarlama olanağına genelde sahip olamamaktadırlar.

Öyle ise, ülkelerin kendi kaynaklarından ülkeleri çıkarına azami fayda sağlamaları için tek seçenekleri, onları mümkün olduğu kadar katma değerlerini daha da yükseltecek nihai ürün haline dönüştürerek pazarlamalarıdır.

Çünkü:

- ✓ Madenler yenilenemeyen kıt kaynaklardır,
- ✓ Ekonomik rezervler belirli bölgelerde yoğunlaşmışlardır,
- ✓ Aranmaları, üretim için gereken yatırımlar ve işletilmeleri yoğun mali kaynak ve zaman gerektirirler,
- ✓ Yatırım bedelinin çoğu makine, elektrik ve inşaat kalemlerini oluşturduğundan, madencilik bir bakıma sanayileşmenin lokomotifi konumundadır,
- ✓ Madencilik emek yoğun bir istihdam gerektirdiğinden, göçleri önleyici ve gelir dağılımını düzenleyici bir etkisi vardır.

Şayet bir ülke kendi kaynaklarının yurt içinde işlenmesine yönelik politikalar geliştirip uygulayamıyorsa; bu ülke sanayileşmiş ülkelere ucuz hammadde sağlamak, diğer bir deyimle bir bakıma ülke zenginliklerini gerçek değerlerinin çok altında yurt dışına aktarmaya mecburdur.

Anadolu'muzun her tarafında, madenciliğin ilk olarak bu coğrafyada başladığını gösteren izler olmasına rağmen, ülkemiz, iddia edildiğinin aksine, işletilebilir maden kaynakları açısından çok zengin bir ülke değildir. Varolan bazı kaynakların, özellikle Cumhuriyet öncesi dönemlerde verilen tavizler veya ayrıcalıklarla, bazen de hileli bir şekilde, batı ülkelerine taşınıp tüketildiği bilinmektedir. Bugün ülkemizin Dünyada daha fazla söz sahibi olabileceği kıskançlıkla sahip çıkacağı belli başlı bir kaç kaynağı kalmıştır, bunlardan en önemlisi Bor'dur.

En büyük maden varlığımız olan Bor Osmanlı Devletinin son dönemlerinden beri yabancı ağırlıklı şirketlerin denetiminde kalmıştır. Dağınık ve küçük ölçekli firmaların neden olduğu rekabet, bordan elde edilen ulusal geliri düşürmesi üzerine, 1978 yılında çıkartılan 2172 Sayılı Yasa ile Borla ilgili tüm faaliyetler tamamen Devlet adına Etibank'ın tasarrufu altına girmiştir.

1970'li yıllar Etibank'ın sahip olduğu rezervlerin katma değerlerini, dünya pazarlarındaki gelir payını artırmak için Bor madenciliğinde önemli yatırımlara karar verip uygulamaya koyduğu yıllardır. Bu çerçevede 1970'li ve 1980'li yıllarda Kırka Bor Türevleri Tesisleri, Bandırma Sodyum Perborat Fabrikası, Boraks ve Borik Asit Tesisleri Tevsi ve II. Borik Asit

Tesisi devreye girmiştir. Ancak yapılan engellemeler nedeniyle hiçbir ülkeden teknoloji transferi mümkün olmadığı gibi literatür araştırmaları ile bilgi erişimi de sağlanamadığından, her iki tesiste de üretim faaliyetinde ciddi darboğazlar yaşanmış, yıllar süren iyileştirme çalışmalarından sonra Etibank'ın kendi mühendislik gücü ile kurulu kapasitelere ulaşabilmiştir.

1968'de kurulan ilk Boraks ve Borik Asit fabrikalarından bu yana Etibank'ta Bor işletmeciliği konusunda önemli bir bilgi birikimi oluşmuştur. I. Bor Türevleri Tesisi'nde ortaya çıkan sorunların tümü ülke ve kurum içindeki mühendislik deneyimleri ve bilgi birikimi ile kısa zamanda çözümlenebilmiştir. Yine kurum elemanlarınca, Üniversite-Etibank işbirliği sonucunda, gerçekleştirilen proses ve mühendislik hizmetleriyle Kırka'da kurulan II. Boraks Pentahidrat Tesisi 1996 yılından bu yana üretime devam etmektedir. Diğer taraftan, Kırka'daki 160. 000 Ton/Yıl kapasiteli III. Boraks Pentahidrat Tesisinin yatırımı tamamlanmış olup işletmeye almak üzere deneme çalışmalarına devam edilmektedir, Emet'teki 100. 000 ton/yıl kapasiteli II. Borik Asit Tesisinin ise 2003 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

Öte yandan, 1978'den önce ancak 40-60 US\$/ton fiyatla ihraç edilebilen bazı Ham Bor tuzları, bugün 160-200 US\$/ton fiyatla satılır hale getirilmiştir. Eti Holding bünyesindeki Bor işletmelerinde yaratılan tüm olumsuz koşullara rağmen 1999 faaliyet döneminde yaklaşık 22 Milyon US\$ iç, 238 Milyon US\$ dış piyasa satışları olmak üzere, toplam 260 milyon US\$ satış geliri elde edilmiş olup, bu gelirin en az % 50'si kar olarak gerçekleşmiştir.

Yıllardır maden kaynaklarımızı istedikleri gibi yönlendirmiş ve en azından Bor sahasında imtiyazlarını kaybetmiş birkaç uluslararası şirketin; ülkemiz insanların madenlerine sahip çıkmasını, katma değerlerini yükseltecek yatırımlara girip Dünya pazarlarından daha fazla pay kapmasını, kısacası sahip olduğumuz bu zenginliği ülkemiz çıkarları için kullanmaya kalkmasını çeşitli yollarla engellemeye çalışıp, yakın zamana kadar da bu arzusunu gerçekleştiremeyince, yerli işbirlikçileri vasıtasıyla dikte ettirdikleri planları hazırlayan, kredilerini Bor madenlerimizin özelleştirilmesi koşuluna bağlayan, IMF ve Dünya Bankası'nın da dayatmasıyla, 150 yıldır mücadele konusu olan Bor madenlerimizi tekrar ele geçirmeye çalışmaktadırlar.

1 - BOR NEDİR ?

Kökeni Arapça da **Buraq/Baurach** ve Farsça da **Burah** kelimelerinden gelen ve Simgesi **(B)** olan Bor'un atom numarası 5, atom ağırlığı 10,81 ve ergime noktası 2190 ± 20 °C olup, periyodik sistemin üçüncü grubunun başında yer almaktadır. Yer kabuğunda toprak, kayalar ve suda yaygın olarak bulunan kristal yada amorf yapıdaki Bor miktarı ortalama 10 ppm mertebesindedir. Doğada bulunan Bor, kütle numaraları 10(%19,8) ve 11(%80,2) olan iki kararlı izotopun karışımından oluşmaktadır. **Canlıların bu elementin varlığında evrim geçirdiği ifade edilmektedir.**

Bor ilk defa 1808 yılında Gay-Lussac ve Jacques Thenard ile Sir Humphry Davy tarafından Bor Oksit'in Potasyum ile ısıtılmasıyla elde edilmiştir. Daha saf Bor ancak bromit veya klorit formlarının tantalyum filamentleri vasıtasıyla hidrojen ile reaksiyona sokulmalarıyla elde edilmektedir. Kimyasal olarak ametal bir element olan Kristal Bor, normal sıcaklıklarda su, hava ve hidroklorik/hidroflorik asitler ile soy davranış göstermekte, sadece yüksek konsantrasyonlu nitrik asit ile sıcak ortamda Borik Asit'e dönüşebilmektedir. Öte yandan yüksek sıcaklıklarda saf oksijen ile reaksiyona girerek Bor Oksit(B_2O_3), aynı koşullarda Nitrojen ile Bor Nitrit (BN), ayrıca bazı metaller ile Magnezyum Borit (Mg_3B_2) ve Titanyum Diborit (TiB_2) gibi endüstride kullanılan bileşikler oluşabilmektedir.

Çizelge 1 ÖNEMLİ BOR MİNERALLERİ VE BULUNDUĞU YERLER

MİNERAL ADI	KİMYASAL FORMÜLÜ	B ₂ O ₃ (%)	BULUNDUĞU ÜLKELER
TİNKAL	Na ₂ B ₄ O ₇ . 10H ₂ O	36, 5	Türkiye-ABD-Arjantin
KERNİT	Na ₂ B ₄ O ₇ . 4H ₂ O	51, 0	ABD-Arjantin
KOLEMANİT	Ca ₂ B ₆ O ₁₁ . 5H ₂ O	50, 8	Türkiye-ABD-Meksika
ÜLEKSİT	NaCaB ₅ O ₉ . 8H ₂ O	43, 0	Türkiye-ABD
PROBERTİT	NaCaB ₅ O ₉ . 5H ₂ O	49, 6	ABD
SZAYBELİT	MgBO ₂ (OH)	41, 4	Kazakistan-Çin
PANDERMİT	Ca ₄ B ₁₀ O ₁₉ . 7H ₂ O	49, 8	Türkiye
DATOLİT	Ca ₂ B ₄ Si ₂ O ₁₂ . 2H ₂ O	26, 7	Kazakistan-Rusya
SASOLİT(Doğal B. Asit)	H ₃ BO ₃	56, 3	İtalya
GÖL SULARI	ERİMİŞ TUZLAR		ABD-Şili-Bolivya

Bor tabiatta serbest olarak bulunmaz. Bor elementi, doğada değişik oranlarda Bor Oksit(B₂O₃) ile 150'den fazla mineralin yapısı içinde yer almasına rağmen; ekonomik anlamda Bor mineralleri kalsiyum, sodyum ve magnezyum elementleri ile hidrat bileşikler halinde teşekkül etmiş olarak bulunur. Bor minerallerinden ticari değere sahip olanları; Tinkal, Kolemanit, Üleksit, Probertit, Borasit, Pandermit, Szyabelit, Hidroborasit ve Kernit'tir.

Çizelge 2 ÜLKEMİZDEKİ BOR MİNERALLERİ VE REZERVLERİ

İl/İlçe	Bulunan Bor Mineralleri	Cevher Rezervi (1.000 ton)	B ₂ O ₃ Tenörü, %	B ₂ O ₃ İtibariyle Rezerv (1.000 ton)
Balıkesir Bigadiç	Kolemanit (en çok) Üleksit (yan ürün)	1.029.722	35	360.403
Kütahya Emet	Kolemanit (en çok) Üleksit (yan ürün) Meyerhofferrit (yan ürün) Probertit (yan ürün) Tünelit (yan ürün) Hidroborasit (yan ürün)	886.743	35	310.360
Eskişehir Kırka	Tinkal (en çok) Üleksit (2. derece) Kolemanit (3. derece) Kernit (yan ürün)	518.535	25	129.634
Bursa Kestelek	Kolemanit (en çok) Probertit (yan ürün) Hidroborasit (yan ürün) Meyerhofferrit (yan ürün) Üleksit (yan ürün)	8.142	35	2.850
TOPLAM		2.443.142		803.247

Kaynak: Eti Holding A.Ş.

Ekonomik boyutlardaki Bor yatakları, Borun oksijen ile bağlanmış bileşikler halinde daha çok Türkiye, ABD, Arjantin, Rusya, Kazakistan, Çin, Bolivya, Peru ve Şili'nin kurak, volkanik ve hidrotermal aktivitesi olan bazı bölgelerinde bulunmaktadır.

Ülkemizde bulunan ekonomik mineraller yapılarında bulunan kalsiyum, sodyum ve magnezyum elementlerine göre sınıflandırılırlar. Sodyum kökenli olanları Tinkal, Kalsiyum kökenli olanları Kolemanit, Sodyum-Kalsiyum kökenli olanları ise Üleksit olarak isimlendiriyoruz.

Çizelge 3 DÜNYA BOR REZERVİ ve ÜLKELERİN REZERV ÖMRÜ

ÜLKE	GÖRÜNÜR EKONOMİK REZERV	TOPLAM REZERV (GÖR. +MUH. +MÜM.)	GÖRÜNÜR EKONOMİK REZERV ÖMRÜ(YIL)	TOPLAM REZERV ÖMRÜ (YIL)
TÜRKİYE	375. 000	644. 000	240	412
ABD	45. 000	105. 000	33	76
RUSYA	28. 000	140. 000	16	78
ÇİN	27. 000	36. 000	17	23
ŞİLİ	8. 000	41. 000	5	26
BOLİVYA	4. 000	19. 000	3	12
PERU	4. 000	22. 000	3	14
ARJANTİN	2. 000	9. 000	1	6
SİRBİSTAN	3. 000	3. 000	2	2
TOPLAM	496 000	1 019 000	317	652

Kaynak:Eti Holding A.Ş.

Tablolardan da görüleceği gibi şimdiki kadar yapılan arama sonucuna göre, % B₂O₃ bazında ülkemizin toplam Dünya toplam Bor rezervlerindeki payı % 63, Dünyadaki en büyük üretici durumundaki US Borax'ın kontrolü altındaki Bor rezervlerinin (ABD ve Arjantin'deki rezervler) payı ise % 11 civarındadır. Bu veriler Türkiye'nin Dünyanın en büyük Bor kaynaklarına sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Fakat, belirtilen bu değerler devletleşirmeyi müteakip Eti Holding'de toplanan yaklaşık 20 000 Km²'lik imtiyazlı sahalarda tespit edilmiş, 15-20 yıl öncesine ait, kısmi çalışılmış Bor havzalarına ait verilerdir. Konu ile ilgili uzmanlar Eti Holding'in imtiyazı altındaki sahalarda yapılacak yeni arama çalışmalarıyla, ülkemiz rezervlerinin en az iki katına çıkacağını belirtmektedirler.

Rezerv ömürlerine baktığımızda durum çok daha çarpıcıdır. Görünür Ekonomik Rezerv bazında Dünya tüketimini tek başına karşılama süresi yönüyle ülkemizin yatakları şu anda US Borax kontrolündeki rezervlerin yaklaşık 7 katı olup, analistlere göre son yıllardaki tüketim artış hızı da dikkate alındığında 80 yıl sonra ülkemizin yataklarının Dünyada tek Bor kaynağı olma olasılığı çok yüksektir. Bor ve Bor ürünleri ile ilgili olarak Dünya'da bir rezerv sorunu bulunmamaktadır. Bu sebeple, büyük rezervlere sahip olmak kendi başına bir anlam ifade etmemektedir. Bu rezervden sağlanacak faydanın en üst seviyeye çıkarılabilmesinin şartlarını oluşturmak çok daha önem kazanmaktadır.

Ülkemiz rezervlerinin ağırlıklı olarak Kolemanit ten oluştuğunu bilinmektedir. Ülkemizde 1,4 Milyar Ton dolaylarında Kolemanite karşılık diğer ülkelerdeki toplam Kolemanit rezervi miktarı ise 100 Milyon Ton civarındadır. Bu değerler, üretimde Kolemanit kullanımının daha ekonomik ve/veya zorunlu olacağı alanlarda ileride sağlanacak büyük avantajımızı da ortaya koymaktadır.

2 - BOR VE ÜRÜNLERİNİN KULLANIM ALANLARI

Bor bileşiği olarak, ilk tanınan ve kullanılan bileşik olan Tinkal'in (Sodyum Tetraborat-Boraks) bazı medeniyetlerce çok eski zamanlardan beri kullanıldığı bilinmektedir. Sümerler ve Etiler dönemlerinde metallerin yüzeyindeki oksit tabakasını çözme işlevi nedeniyle Altın ve Gümüş işletmeciliğinde lehim elemanı olarak, yine Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerinde antiseptik olarak, Çin'de seramik ve cam üretiminde, Romalılarda arenaların tabanına dezenfektan olarak ve cam yapımında, Arap doktorların ise ilaç olarak Boraks kullanıldığına dair kaynaklar bulunmuştur. Bu dönemlerdeki Bor bileşenlerinin Tibet'ten getirildiği belirtilmekteyse de, Romalıların Anadolu kaynaklarını da kullanmış olmaları büyük bir olasılıktır.

Çizelge 4 BOR ÜRÜNLERİNİN KULLANIM SEKTÖRLERİ

KULLANIM ALANI	KULLANIM YERLERİ
Askeri & Zırhlı Araçlar	Zırh Plakalar, Seramik Plakalar, Ateşli Silah Namluları vb.
Cam Sanayi	Borosilikat Camlar, Laboratuvar Camları, Uçak Camları, Borcam, Pyrex, İzole Cam Elyafı, Tekstil Cam Elyafı, Optik Lifler, Cam Seramikleri, Şişe, diğer Düz Camlar, Otomotiv Camları vb.
Elektronik ve Bilgisayar Sanayi	Mikro Chipler, LCD Ekranları, CD-Sürücüleri, Akım Levhaları, Bilgisayar Ağlarında; Isıya-Aşınmaya Dayanıklı Fiber Optik Kablolar, Yarı İletkenler, Vakum Tüpler, Dielektrik Malzemeler, Elektrik Kondansatörleri, Kapasitörler, Gecikmeli Sigortalar, Bataryalar, Laser Printer tonerleri vb
Enerji Sektörü	Güneş Enerjisinin Depolanması, Güneş Pillerinde Koruyucu olarak, Hücre Yakıtları vb
Fotoğrafçılık ve Görüş Sis.	Kamera, Mercek Camları, Fotoğraf Makinaları, Dürbünler ve Film İmalatları
İlaç ve Kozmetik Sanayi	Dezenfekte Ediciler, Antiseptikler, Diş Macunları, Lens Solüsyonları, Kolonya, Parfüm, Şampuan vb
İletişim Araçlarında	Cep Telefonları, Modemler, Televizyonlar vb.
İnşaat Sektöründe	Çimentoya Mukavemet Artırıcı ve İzolasyon Amaçlı olarak
Kağıt Sanayi	Beyazlatıcı Olarak
Kauçuk ve Plastik Sanayi	Naylon vb Plastik Malzemeler vb.
Kimya Sanayi	Bazı Kimyasalların İndirgenmesi, Elektrolitik İşlemler, Flotasyon İlaçları, Banyo Çözeltileri, Katalistler, Atık Temizleme Amaçlı olarak, Petrol Boyaları, Yanmayan ve Erimeyen Boyalar, Tekstil Boyaları, Yapıştırıcılar, Soğutucu Kimyasallar, Korozyon Önleyiciler, Mürekkep, Pasta ve Cilalar, Kibrit, Kireçlenme Önleyicileri, Dezenfektan Sıvılar, Sabun, Toz Deterjanlar, Toz Beyazlatıcılar, Parlaticılar Mumyalama vb
Koruyucu	Ahşap Malzemeler, Ağaçlarda Koruyucu, Boya ve Vernik Kurutucularında
Makine Sanayii	Manyetik Cihazlar, Zımpara ve Aşındırıcılar Kompozit Malzemeler, vb.
Metalürji	Kaplama Sanayinde Elektrolit Olarak, Paslanmaz ve Alaşımli Çelik, Sürtünmeye-Aşınmaya Karşı Dayanıklı Malzemeler, Kaynak Elektrotları, Metalurjik Flaks, Refrakterler, Briket Malzemeleri, Lehimleme, Döküm Malzemelerinde Katkı Maddesi olarak, Kesiciler Kompozit Malzemeler, Zımpara ve Aşındırıcılar vb.
Nükleer Sanayi	Reaktör Aksamları, Nötron Emiciler, Reaktör Kontrol Çubukları, Nükleer Kazalarda Güvenlik Amaçlı ve Nükleer Atık Depolayıcı olarak,
Otomobil Sanayi	Hava Yastıklarında, Hidroliklerde, Plastik Aksamda, Yağlarda ve Metal Aksamalarda, Isı ve Ses Yalıtımı Sağlamak Amacıyla, Antifrizler vb
Patlayıcı Maddeler	Fişek vb.
Seramik Sanayi	Emaye, Sır, Fayans, Porselen Boyaları vb
Spor Malzemeleri	Kayak Aksamları, Tenis Raketleri, Balık Oltaları, Golf Sopaları, vb.
Tarım Sektörü	Biyolojik Gelişim ve Kontrol Kimyasalları, Gübreler, Böcek-Bitki Öldürücüler, Yabani Otlar vb.
Tekstil Sektörü	Isıya Dayanıklı Kumaşlar, Yanmayı Geciktirici ve Önleyici Selülozik Malzemeler, İzolasyon Malzemeleri, Tekstil Boyaları Deri Renklendiricileri, Suni İpek Parlatma Malzemeleri, vb.
Tıp	Ostreopoz Tedavilerinde, Alerjik Hastalıklarda, Psikiyatride, Kemik Gelişiminde ve Artiritte, Menopoz Tedavisinde BNTC Terapi Yöntemiyle Beyin Kanserlerinin Tedavisinde, Manyetik Rezonans Görüntüleme Cihazlarında vb
Uzay ve Havacılık Sanayii	Sürtünmeye-Aşınmaya ve Isıya Dayanıklı Malzemeler, Roket Yakıtı, Uydular, Uçaklar, Helikopterler, Zeplinler, Balonlar vb

Yeknesak ve çok spesifik kimyasal karakteristiklerinden dolayı, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Bor Kimyasının hızla gelişmesi sayesinde, bugün hammadde, rafine ürün ve nihai ürün şeklinde, en az 200'ünde alternatifsiz olmak üzere, adeta beşikten mezara kadar diyebileceğimiz 250'yi aşkın kullanım alanı oluşmuştur. Bor, ilave edildiği malzemelerin katma değerlerini olağanüstü derecede yükseltmekte, bu nedenle bugün sanayiinin tuzu olarak adlandırılmaktadır. Gelişen teknolojiler, Bor kullanımını ve Bor'a bağımlılığı artırmakta, Borun stratejik mineral olma özelliği giderek daha da belirginleşmektedir.

Çizelge 5 BOR ÜRÜNLERİNİN KULLANIM ALANLARI

ÜRÜN	KULLANIM ALANLARI
Amorf ve Kristal Bor	Askeri Piroteknik, Nükleer Silahlar ve Nükleer Güç Reaktörlerinde Muhafaza, Metallerde Alaşım Elemanı ve Deoksidan, Bakır ve Alaşımalarında Gaz Giderici, Alüminyum Dökümlerinde Tane Rafinasyonu, Yarı İletkenlerde vb.
Bor Esterleri	Polimerizasyon Reaksiyonları için Katalist, Polimer Stabilizatörleri, Yangın Geciktiricileri
Bor Flamentleri	Havacılık ve Spor malzemeleri için Kompozitler
Bor Halidleri	İlaç Sanayii, Katalistler, Elektronik Parçalar, Bor Flamentleri ve Fiber Optikler
Bor Karbid	Kesme Ekipman Bileycileri, Endüstriyel Yataklar, Çok Yüksek Sıcaklıklarda Korozyon ve Oksitlenme Direnci Gerektiren ekipmanlar.
Bor Karbür	Askeri araçlarda Zırh Plakaları, Uzay Mekiklerinde Dış Yüzey Koruyucu, Aşındırıcılar, Tesviye Aksamları, Yüzey Parlaticılar, Yüksek aşınma Direnci ve Esnemezlik Gerektiren Diğer Alanlar.
Borazon	Yüksek Hızlı Kesiciler
Borik Asit	Antiseptikler, Göz Damlaları, Bor Alaşımaları, Nükleer, Yangın Geciktirici, Naylon, Fotoğrafçılık, Tekstil, Dericilik, Gübre, Nikel Kaplama, kimyasal Katalist, Cam, Cam Elyafı, Emaye, Sır, vb.
Fluoborik Asit	Kaplama Solüsyonları, Fluoborat Tuzlar, Sodyum Bor Hidrürler
Kalsiyum Bor Cevheri (Kolemanit)	Tekstil Kalite Cam Elyafı, Bor Alaşımaları, Cüruf Yapıcı, nükleer atık muhafazası
Özel Sodyum Boratlar	Fotoğrafçılık Kimyasalları, Yapıştırıcılar, Tekstil, "Finishing" Bileşikleri, Deterjan ve Temizlik Malzemeleri, Yangın Geciktiricileri, Gübreler ve Ziraî Araçlar
Sodyum Bor Cevheri (Üleksit ve Probertit)	Yalıtım Cam Elyafı, Borosilikat Cam
Sodyum Bor Hidrürler	Özel Kimyasalları Safılaştırma, Kağıt Hamurunu Beyazlaştırma, Metal Yüzeylerin Temizlenmesi
Sodyum Metaborat	Yapıştırıcı, Deterjan, Ziraî İlaçlama, Fotoğrafçılık, Tekstil
Sodyum Pentaborat	Yangın Geciktirici, Gübre
Sodyum Perborat	Deterjan ve Beyazlatıcı, Tekstil
Sodyum Tetraborat (Boraks)	Lehim ve Kaynak İşlemlerinde, Metal Yüzeylerinin Temizlenmesi, Seramikler, Sırlama, Yüksek Mukavemetli Camlar vb.
Susuz Boraks	Gübre, Cam, Cam Elyafı, Metalurjik Cüruf Yapıcı, Emaye, Sır, Yangın Geciktirici
Trimetil Borat	Kaplama Solüsyonları, Fluoborat Tuzlar, Sodyum Bor Hidrürler

Dünya Borat tüketiminin 43%'ü Fiberglas ve Cam Sektöründe yaklaşık 640.000 tpy B_2O_3 , 19%'u Deterjan Sektöründe yaklaşık 270.000 tpy B_2O_3 , 11%'i Seramik Sektöründe yaklaşık 166.000 tpy B_2O_3 tüketilmektedir. Kuzey Amerika da Cam Endüstrisi tüketiminin 50%'sini, Avrupa da Deterjan Endüstrisi tüketiminin 85%'ini tüketir. Seramik Endüstrisinde tüketim Latin Amerika ve Asya da Avrupa ve Kuzey Amerika dan fazladır. Ülkemizde Bor tüketimi çok düşük seviyelerde olup dünya tüketiminin 1-2%'si civarındadır. 2000 yılında ülkemizin Bor tüketimi 19.546 ton B_2O_3 olup, bunun 27%'si demir çelik, 12%'si cam ve

cam elyafı, 38%'si seramik ve firit, 12%'si deterjan, 5%'i kimya ve 6%'sı da diğer sektörlerde tüketilmiştir. ABD'de 1999 yılında 416.000 ton B₂O₃ tüketilmiş olup bu tüketimin 73%'ü cam endüstrisinde, 6%'sı sabun ve deterjan endüstrisinde, 3%'ü tarımda, 4%'ü yangın geciktirme endüstrisinde, 3%'ü seramik ve firit endüstrisinde ve 11%'i diğer sektörlerde kullanılmıştır.

Özellikle Uçak ve Uzay Sanayilerine yönelik olarak ağırlıklı olarak ABD, Avrupa, Rusya ve Japonya'da yapılmakta olan araştırma uygulamaları dikkat çekicidir. Bu araştırmalar daha çok aksamalarda kullanılan yapı elemanları ve yakıtlara yöneliktir. Ancak büyük bir gizlilik içinde yapılan araştırma ve uygulamaları ile ilgili bilgilere maalesef ulaşılamamaktadır. Yine de çeşitli kaynaklara sızan bazı gelişmeleri özetlemek yararlı olacaktır.

1960'larda ABD Hava ve Deniz Kuvvetlerince ortaklaşa yürütülen Zip Yakıtları Projesi çerçevesinde geliştirilen yakıtlar, yaklaşık aynı tarihlerde üretilen XB-70 Valkyrie "Boron Bomber" bombardıman uçağı ve SR-71 Blackbird süpersonik stratejik bombardıman uçaklarında Pentaboran ve Etilboran olarak isimlendirilen Bor katkılı yakıt kullanılarak uçakların hem hızları hem de uçuş mesafeleri artırılmıştır. Daha sonra geliştirilen F-117 "Stealth Fighter" Meteor (MRAAM) uçakları ve General Dynamics firması tarafından üretilen BGM -109 Tomahawk, UGM-109 Tomahawk füzeleri'nde de Bor katkılı yakıtlar kullanılmaktadır. Bugün ABD ordusu tarafından kullanılan ileri teknoloji ürünü savunma ve saldırı silahları ile savaş uçaklarının tamamı Zip yada Hermes olarak adlandırılan projenin ürünüdürler. Örneğin; U-2, SR-71 Blackbird, F-117 Stealth Fighter, F-22, B-52 savaş uçaklarının tamamı Zip projesi kapsamında üretilen XB-70'in geliştirilmiş tasarımlarıdır.

Çizelge 6 Borat Kullanım Alanları (1.000 ton B₂O₃)

	ABD	Batı Avrupa	Diğer	Toplam Miktar	Pay %
İzolasyon Fiberglas	168	97	37	302	20
Deterjan	21	242	17	280	19
Borosilikat Cam	51	55	73	179	12
Seramik	13	69	80	162	11
Tekstil Fiberglas	67	7	87	161	11
Tarım	17	14	27	58	4
Diğerleri	84	208	77	369	24
TOPLAM	421	692	398	1.511	100

Kaynak: Roskill-1999

Bor üzerinde yürütülen araştırmalar sadece ABD ile sınırlı değildir. Örneğin Avrupa Uzay Ajansı da aynı zamanda Bor ve Borlu yakıtlar üzerine çalışma yapan bir başka kurumdur. Anılan ajans'ın geliştirdiği üç tip Borlu yakıt Avrupa Patent Ofisine tescil ettirerek Patentini almıştır. Bugün Ariane roketlerinde kullanılan yakıtlar da Borlu yakıtlardır.

Uçak ve havacılık endüstrisinde Bor kullanımı giderek artan bir seyir izlemektedir. Aerodinamikteki gelişmeler, yüksek hız kanat uygulamaları, yüksek ısıya dayanımlı gövde, düşük ağırlık yüksek kapasite ve benzeri uygulamalar üzerinde yürütülen tasarım ve geliştirme çalışmaları havacılık ve uzay sanayinde kompozit malzeme kullanımını oldukça yaygınlaştırmıştır. Havacılık sanayinde üretilen araçlarda kullanılan malzemenin büyük bir bölümü Borlu kompozit malzemeler teşkil eder. Radarlarda görünmezliği sağlamak amacıyla geliştirilen Tomahawk füzeleri, F-15, F-14, B-1, U-2, SR-71 Blackbird, F-117 Stealth Fighter, F-22, B-52 savaş uçakları, Blackhawk serisi helikopterler ve Fransız Mirage uçakları ile Airbus ve Boeing Yolcu uçaklarında yapı elemanları ağırlıklı olarak Bor katkılı kompozitlerden yapılmaktadır. Öte yandan özellikle uzay sanayiinde Bor kullanımının önemli boyutlarda olduğu açığa çıkan Rusya'nın geliştirdiği Rus uzay mekiğine Bor (Boron Space Suttle) adının verilmesi dikkat çekicidir.

Bor minerallerinin Kara ve Deniz ulaşımında kullanılan araçlarda da (otomobil, kamyon, lokomotif, gemiler) yapı elemanlarına ilave olarak diğer yakıtlarla karşılaştırıldığında

yüksek yoğunlukta enerjiye sahip olması nedeniyle yakıt olarak ta kullanımı konusunda yapılan araştırmalar olumlu sonuçlara gitmektedir.

Bor'un yanıcı fakat tutuşma sıcaklığının yüksek olması, yanma sonucunda kolaylıkla aktarılabilir katı ürün vermesi ve çevreyi kirletecek emisyon açığa çıkarmaması ulaşım araçlarında bir avantaj olarak kabul edilmektedir. Hatta kıtalararası seyahat edebilecek "Bor Aracı" tanımı da yapılmaya başlanmıştır. (www. bath. ac. uk/boron. htm)

Tüm bunlardan sonra Bor için stratejik bir maden değildir denebilir mi?

3 - BOR PAZARI

Bugün, Eti Holding A.Ş. ve US Borax ikilisi toplam Dünya Bor arzının 70%'ine yakını karşılamaktadır. Şu anda Bor ürünleri ile ilgili olarak Dünyada bir rezerv sorunu da bulunmamaktadır. Bu nedenle, Dünya Bor pazarı, sınırlı üretici olması ve ürün grubunun birbirlerini ikame edebilme özelliklerinin ürün çeşitlendirmesi gerektirmesi nedeni ile diğer maden ve metal pazarlarından çok ayrı bir yapıya sahiptir. Dünya bor pazarının diğer maden veya metal borsalarında, piyasa şartlarında oluşan fiyatlara göre alım-satım işlemlerinin gerçekleştirildiği bir Pazar olarak değerlendirilmesi büyük bir yanılgıdır. Bu piyasadaki fiyatlar ürün ve pazar şartları dikkate alınarak belirlenen yapay denge fiyatlarıdır. Dolayısı ile sahip olduğumuz yüksek miktar ve kalitedeki rezervlerden sağlanacak faydanın en üst düzeye çıkarılabilmesi için katma değerleri daha yüksek ürünlere yönelmek ve Ülkemizde borlu sanayileri kurmak büyük önem taşımaktadır.

Dünya bor üretimi B₂O₃ bazında 1.5 milyon ton olup bu üretimin %39'u US Borax (Arjantin'de sahip oldukları ile beraber %42.8), %31'i de ülkemizde Eti Holding A.Ş. tarafından gerçekleştirilmektedir.

Çizelge 7 Başlıca Borat Üreticileri (1.000 ton B₂O₃)

FİRMA	ÜLKE	ÜRETİM MİKTARI	PAYI
Rio Tinto Borax	ABD	560	
US Borax	Arjantin	27	%42.8
Borax Argentina	ABD	60	
NACC	Türkiye	475	%31.4
Eti Holding	Çin	140	%9.3
Devlet Kuruluşları	Rusya	73	%4.8
JSC Bor	Şili	60	%5.0
QIUBORAX	Arjantin	30	%2.0
SQM Salar	Peru	13	%0.8
Sucersal Argentina		57	%3.8
İnca Bor			
Diğerleri			
TOPLAM		1.511	%100.0

Kaynak: Roskill-1999

Bugün dünyada yaklaşık 1.2 milyar \$'lık B₂O₃ pazarı bulunmaktadır. Eti Holding bu pazarın parasal bazda ancak 20-23 %'üne sahip olabilmıştır. Rakibimiz US Borax şirketi bu pazarın parasal bazda 65-70 %'ine sahiptir. Buradaki gelirle ilgili çelişkiyi Eti Holding'in bu pazarı yeterince kontrol edememesi ve rakip şirketin bıraktığı alanlarda hareket etmesinin yanı sıra US Borax'ın pazarda sadece rafine bor ürünleri satması (ham bor satmamaktadır) Eti Holding'in ise pazarda hem rafine hem de ham bor satması diye düşünebiliriz. Bor üretiminde 1970'de 770.000 tonun altında olan üretim değeri, 1995'den itibaren yılda 1,5 milyon tona yükselmiştir. Bu durum, büyük ölçüde Türkiye'deki üretim artışından ileri gelmektedir. Ülkemizde bor üretimi 1970'de 122.000 ton B₂O₃'ten, son yıllarda 475.000 ton B₂O₃'e ulaşmıştır. ABD'nin bor üretimi ise tersine, nispeten sabit

kalarak aynı dönem için üretim değerleri 510.00-730.000 ton B2O3 arasında değişim göstermiştir. Tüketim değeri, üretim gibi 1970'den bu yana ikiye katlanmış olup, bu değere sabit yıllık artışlarla değil, daha ziyade yoğun talep dönemlerinin sonucu olarak ulaşılmıştır. Dünya bor tüketim pazarını gelişmiş ülkeler oluşturmaktadır, tüketiminin büyük bir kısmı Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'dadır bu iki bölge tüketimin yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır dolayısıyla Türkiye ihracatının büyük çoğunluğunu bu bölgelere yapmaktadır..

Çizelge 8 Ülkelerin Rafine Bor Tüketim Miktarları (ton/yıl)

ÜLKE	BORİK ASİT	BORAKS DEKA	BORAKS PENTA	TOPLAM
AVRUPA	150-200.000	25.000	420.000	595-645.000
JAPONYA	34.000	-----	35.000	69.000
PR ÇİN	30.000	30.000	10.000	70.000
HİNDİSTAN	9.000	14.000	23.000	46.000
TAYVAN	15.000	1.000	5.000	21.000
KORE	15.000	-----	15.000	30.000
UZAKDOĞU	13.000	17.000	28.000	58.000
İRAN	8.000	2.000	12.000	22.000
İSKANDİNAVYA	8-10.000	1.500	25.000	34,5-36.500
TÜRKİYE	10.000	5.000	7.000	22.000
ABD	150-175.000	30.000	500.000	680-705.000
TOPLAM	442-519.000	125.500	1.080.000	1.647,5-1.724.500

Kaynak: Eti Pazarlama ve Dış Tic. A.Ş., Roskill

Dünya Bor pazarının yapısı nedeniyle Bor ürünleri üretim teknolojileri, diğer birçok üründe olduğu gibi kolay ulaşılan teknolojiler değildir. Daha önce değinildiği gibi Eti Holding, bilinçli engellemeler nedeni ile dışarıdan temini mümkün olmayan teknolojileri büyük masraflar yaparak, sinama-yanılma yoluyla geliştirmek zorunda kalmış ve bu alanda önemli bir mesafe kat etmiştir. Türkiye'nin rafine ürün üretimi alanındaki ilk yatırımları, Batı Avrupa'nın teknoloji transferindeki ketum tutumu nedeniyle o zamanki Doğu Bloku ülkelerinin nispeten daha geri teknolojilerinin alınması ile gerçekleştirilebilmiştir.

Bu arada özellikle 1980 yılından sonraki Eti Holding yönetimlerinin tüm olumsuz personel politikalarına ve sahip olduğu nitelikli personeli yok sayan uygulamalarına rağmen, çağdaş teknik elemanların yaptığı özverili çalışmalar ve Üniversiteler ile yapılan işbirliği neticesinde, üretim sorunlarına çözümler getirildiği gibi özgün teknolojilerin geliştirilmesi dahi mümkün olabilmiş ve kayda değer bir bilgi birikimi ve deneyim kazanılmıştır. Bu sayede, bugün çoğu uygulamalarda Batı Avrupa'dan teknoloji transferi, sadece karakteristikleri Eti Holding tarafından belirlenen ekipmanın temini ile sınırlı kalmaktadır.

Rakip konumundaki US Borax ise 1800'lü yıllardan bu tarafa sürekli geliştirdiği üretim teknolojisi ve yeni ürünlerin yanı sıra Bor kullanım alanlarının genişletilmesine yönelik çalışmaları ve köklü yapısı ile de gerçek bir dev konumundadır. Dünya Bor pazarında parasal olarak % 65 ile en büyük paya sahip olan US Borax firması; Dünyada bir çok merkezde yürüttüğü üretim, depolama, dağıtım ve pazarlama faaliyetlerini, Eti Holding benzeri fakat karşılaştırılmayacak derecede daha büyük bir organizasyon yapısı ile tek elden kontrol eden 80 den fazla ülkede örgütlenmiş bir kuruluştur. US Borax'ın sahibi RT (Rio Tinto) , 1873 yılında Jardine Matheson firması tarafından kurulmuştur. Şirkette en büyük hisse Rothschild ailesine aittir ve İngiliz kraliyet ailesinin de hissesi bulunmaktadır. Jardine Matheson 1800'lü yılların başından itibaren Türkiye'den Çin'e "afyon" ticareti yapan bir firmadır. 1837 Paniği'nde diğer afyon tüccarları Russel ve Perkins firmalarının zor duruma düşmeleri ve Rothschildlere başvurmaları üzerine, Jardine Matheson, Russel Co. ve Perkins Co. birleştirilerek Rothschild ailesine ait J.P. Morgan denetiminde afyon karteli oluşturuldu. 1839 yılında Çin ile İngiltere arasındaki Afyon Savaşı'nın Çin'in mağlubiyeti ile sonuçlanması üzerine Hong Kong İngilizlere bırakıldı. Burada, Rothschildler tarafından kurulan Hong Kong Shanghai Bank Corporation (HSBC) afyon ticaretini finanse

etmeye başladı. Jardine Matheson firmasının afyon ticaretinden kazanılan parası ile kurulan Rio Tinto, bu gün dünyanın en büyük madencilik firmalarından biri olup, dünya maden üretiminde % 12.5'lik pay ile birinci sıradadır., Bor cevher ve ürünleri yanında, birçok ülkede titanyum, talk, elmas, bakır, gümüş, boksit, demir cevheri, uranyum, altın, çinko, kurşun, molibden, kalay, Trona vb. birçok alanda üretim ve satış yapan, Dünya titanyum pazarında % 40, talk ve elmas pazarında ise % 20 gibi çok büyük paylara sahip olan çok uluslu bir firmadır. Bu firma, sahip olduğu çok geniş olan pazar ağlarını da kullanarak üretim kapasitelerini sürekli artırıp teknolojilerini geliştirmekte, bu sayede gerektiğinde rakiplerinden daha ucuz ve kaliteli malı piyasaya sürebilmektedir. US Borax, bugün için, Bor üretim ve tüketiminin bulunduğu bütün ülkelere bazen ürün geliştirip pazar da yaratarak muhtelif kanallarla girmiş bulunmaktadır. Dünya Bor tüketiminin yaklaşık % 75'ini gerçekleştiren ABD ve Batı Avrupa pazarında ise kurduğu etkin bir pazarlama ağı sayesinde toplam Bor pazarının yaklaşık % 50'sini kontrolü altında tutmaktadır.

1978 yılından itibaren Türkiye'deki Bor madenlerinin işletilmesi ve pazarlanması Eti Holding A.Ş. tarafından yürütülmektedir. 1978'den önce ancak 40-60 US\$/ton fiyatla ihraç edilebilen bazı Ham Bor tuzları, bugün 160-200 US\$/ton fiyatla satılır hale getirilmiştir. Eti Holding bünyesindeki Bor işletmelerinde, kuruluşlarda yaratılan tüm olumsuz koşullara rağmen 1999 faaliyet döneminde yaklaşık 22 milyon US\$ iç, 238 milyon US\$ dış piyasaya satışları olmak üzere, toplam 260 milyon US\$ satış geliri elde edilmiş olup, bu gelirin en az % 50'si kar olarak gerçekleşmiştir. Eti Holding'in ürün portföyündeki ham Bor ürünleri için ortalama brüt kar marjı % 150 civarında oluşurken, bazı Bor ürünleri için brüt kar marjı % 500 seviyelerini de aştığı ifade edilmektedir. Boraks Pentahidrat, Boraks Dekahidrat, Borik Asit gibi rafine Bor grubu ürünleri için ise; ticari kar marjları; ortalama % 30-150 aralığında oluşmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi; dağınık ve sınırlı pazar nedeniyle daha önce Bor sahasında faaliyet gösteren birbirleriyle rekabet halindeki yabancı şirketler tarafından yönlendirilen yerli küçük ölçekli firmalar yerine, üretim, depolama, dağıtım ve pazarlama faaliyetlerinin Eti Holding tarafından tek elden yürütülmesiyle sağlanan avantaj, ikinci neden ise Eti Holding'in rafine Borlarda üretimi artırmak için hızlandırdığı yeni yatırımları değerlendirilebilmek, Dünya Bor pazarlarındaki payını artırabilmek, küçük tüketiciye daha etkili ve ekonomik şekilde ulaşabilmek amacıyla 1980'li yıllardan itibaren pazarlama ağını geliştirmek için yaptığı çalışmalarıdır.

Bu çerçevede, Lüksembourg'da Etimine SA, Finlandiya'da Eti products OY ve ABD'de Etimine USA Inc. pazarlama şirketleri kurulmuştur. Ayrıca, İspanya, Japonya, Tayvan, Singapur, Güney Afrika Cumhuriyeti ülkelerinde de satış ajanlıkları oluşturulmuştur.

Türkiye'de Bor madenciliğinin başladığı 1860'lardan itibaren son dönemlere kadar, Türkiye'den Avrupa piyasasına yapılan Bor satışlarının ham Bor ağırlıklı olması ve söz konusu ürünlerin Avrupa'da işlenerek nihai tüketiciye sunulması nedeniyle, Avrupa'da Eti Holding sırtından geçinen bir Bor öğütme-işleme ve dağıtım endüstrisi gelişmiştir. Bu firmalardan birisi 1998 yılından itibaren Bor ve Trona ile ilgilenmeye başlayan Citicorp Venture Capital firmasıdır. Citibank'ın finansal desteğinde olan bu firma Larderello firması kanalıyla Eti Holding'ten yılda 70.000 Tondan fazla Bor satın alıp borik asit haline getirdikten sonra Eti Holding ile rekabet konumunda pazarlamaktadır.

Daha öncede değinildiği gibi sektördeki en büyük rakip olan US Borax'ın ürün portföyü tamamen rafine Bor ürünleri ve Bor kimyasallarından oluşmakta olup, hiç ham Bor satışı yapmamaktadır. Planlanan yatırımlarla Eti Holding'in 1. 200 bin Ton rafine Bor üretim kapasitesine ulaşması durumunda; halen 250 Milyon US\$/yıl civarında olan satış hasılatı 2 katına çıkacağı beklenmektedir. Bor madenlerinin özelleştirilmesi durumunda ülkemizin bu değerli kaynağının işletme, üretim ve pazarlama hakkının şu veya bu şekilde farklı firma isimleri ve kimlikler ardında en büyük aday olan RT tarafından kullanılacağı ve kontrol edileceği kaçınılmaz bir sondur. Bu durumda şirket dünya pazarını tamamen eline geçirip, tek şirket konumuna gelecektir. Çok düşük bir ihtimal dahi olsa ülkemizde ortaya çıkabilecek bir çok küçük veya orta ölçekli, sermaye, teknoloji ve tecrübe birikiminden

yoksun firmaların bu hakkı kullanması ve kontrol etmesi durumunda ise bu firmaların Dünya pazarında geçmişte olduğu gibi birbirleriyle rekabete girme çabaları neticesinde; Bor ürünlerinin ikame özelliği yüzünden satış fiyatlarında önemli düşüşler görülecek ve ülkemizin Bor ihracat gelirleri de aynı ölçüde gerileyecektir. Bu durum; Eti Holding tarafından benimsenen "Ham Bor yerine rafine Bor üretim ve satışı" ile "Dünya ölçeğinde dağıtım ve pazarlama" politikaları kapsamında giriştiği, uç ürünlerin üretimi ve uluslararası dağıtım ağının güçlendirilmesine yönelik yatırım ve organizasyonları da sektöre uğratarak, ülkemizin Bor madenlerinden sağlayabileceği büyük katma değer potansiyelini yokedecektir.

Özetle, Bor tüketimi 1975 yılından 2000'li yıllara yaklaşık 1.2 Milyon Ton B₂O₃ seviyesine ulaşmıştır. Fazladan sattığımız her Ton, bir anlamda güçlü rakip US Borax'ın pastadaki payından bir miktar kapma ve dolayısıyla, US Borax'ın Pazar payının azalması demektir. Monopol konumundaki rakip karşısında, küçük hisselerle bölünmüş bir Bor şirketi ile bunu gerçekleştirebilmek olanaksızdır. Bu durum da göz önüne alındığında ülkemizin en değerli yeraltı kaynağı durumundaki Bor tuzlarının ülke ekonomisine katkısının azami seviyelere yükseltilerek, istikrarlı bir yapı içerisinde, ülkeye döviz girdisinin kalıcı ve uzun vadeli devamlılığının garanti altına alınması için, Bor Madenlerinin üretimi ve pazarlamasının tek merkezden Devlet eliyle yapılmasına devam edilmesi, hem yasal hem de Türkiye'nin çıkarları için bir zorunluluktur.

İçinde bulunduğumuz dönem itibariyle, özelleştirme yada yapısal değişim, madencilikte hızla Cumhuriyet kazanımlarını tüketmeye başlamıştır. Dün Desmazüres, Mavrokardato kardeşler, Ugine-Kuhlman, Gürşana, Pechiney, Borax Consolidated,... gibi yabancılar ülkemizin toprakları altında yatan zenginliklerimize hangi gözle baktırsa, üzümlere söylemek gerekir ki bu gün de ülkemizin kimi insanları, bizlere dayatılan küreselleşme gözlüklerinden aynı gözle bakmaktadır. Hammadde satan sömürge bir ülke görünümümüzü hala koruyor korumakla da kalmıyor pekiştiriyoruz. Tıpkı bir mirasyedi gibi ülkemizin yenilenemez nitelikteki madenlerini yabancı endüstrilerin çıkarına cömertçe israf ediyoruz. Özellikle bor madenleri açısından neredeyse iki yüz yıldır tam anlamıyla bir fasit daire içerisindeyiz. Zor kazanıyor, geç kavriyoruz. Bilgiye asla itibar etmiyor, teknolojiyle uzaktan yada yakından ilgilenmiyor, ilgi duymuyor, araştırmıyoruz. Varsa yoksa topraktan ben çıkarayım ben satayım, paralarda benim olsun, şeklindeki üçüncü dünya zihniyeti yaklaşımı ciddi bir handicap olarak önümüzde durmaktadır. 1978 yılında devlet tarafından yaratılan bor madencilik konusundaki Anayasanın öngördüğü yasal düzenin varlığı hep itiraz konusu olmaktadır. Hatta kimimiz 1978 yılında özel sektöre ait bor işletme ruhsatlarının iptal edilerek bor madenlerinin işletmesinin devlet tarafından yapılmasını öngören 2840 sayılı yasadaki hareketle, Türkiye'nin Komünist bir uygulamaya yaptığı iddiasında bulunmaktadır. Kimimiz söz konusu yasal düzenlemelerin nasıl bertaraf edilerek bor pazarlaması imtiyazı sağlarımızın peşindedir. Bazılarımızda 2840 sayılı yasayı; IMF Başkanlığı, IMF Board of Governors, IMF – Executive Board , Dünya Bankası Başkanlığı'na şikayet ediyor. Hiç kimse uluslararası pazarlama ve dağıtım ağları ve **kartel denetimi**, konusunda en ufak bir bilgiyi telaffuz etmiyor. Hiç kimse ülkemizden çıkan bor madenlerimizin nihai ürüne dönüşüncüye kadar neler yaşadığının, neleri gördüğünün farkında değil. Yada farkında olmak istemiyor.! Sonuçta özelleştirme çabalarını ulus ötesi bir tröst ve finans kapital kendi köşesinde tırnaklarını birbirine sürterek keyifle izliyor. En çok güldükleri ise bor madenlerine talip olanların rekabet edecekleri iddiası. Çünkü onlar dünyanın tek ham bor satıcısının Türkiye olduğunu biliyorlar.

IMF Türkiye Masası Şefi WOODWARD dönemin işletmeler Bakanı Kenan BULUTOĞLU'na şöyle açıklıyordu:

"Bizi herkes, her ülke kendi işlerine karışmakla suçluyor ve öyle görüyor. Ancak konunun iki yönü var. Biri uluslararası bankalar, diğeri başka ülkeler ve hükümetler. Bankalar paraları için güvence arıyorlar. Ve önemli bir güvence olarak bizi görüyorlar. Hükümetler ise başka bir yol izliyorlar. Hiçbir hükümet kalkıp size belli bir politikayı doğrudan önermez. Ama, bu önerileri gelip bize söylüyorlar, gidip şunları söyleyin diyerek. Bize

empoze edilen politikaları da, biz size ve anlaşmaya oturduğumuz ülkelere empoze etmek, aktarmak zorundayız. " (IMF Kısacında Türkiye, 1946-1980, Yalçın DOĞAN, s. 18)

1950 yılında Türkiye yeni bir borçlanma ve yabancı sermayeye imtiyazlar tanıma devresine girmiştir. İşte, işlevleri kendi ağızlarından açıkça dile getirilen bu finans kuruluşları, ulus ötesi emperyalist tekellerin istemleri doğrultusunda yeni-sömürge ülkeleri yönlendirmeleriyle yapılan anlaşmalar sonucu elde edilen borç ve krediler karşılığı bazı doğal kaynaklarımızı ipotek edilmiştir.

Demokrat Parti iktidarının daha ilk aylarında madencilik alanında önce 1938 yılından beri Desmond Abel Smith'in elinde bulunan Sultançayırı'ndaki ve yeni Bor sahaları 27 Ekim 1950 tarihinde 3/12002 Sayılı kararname ile "Dünya Tekeli" hüviyetindeki Borax Consolidated Ltd.'e devredilmiştir. Borax Consolidated Ltd. şirketi, Demokrat Parti zamanında çıkartılan yasalardan daha fazla yararlanmak için 25 Kasım 1955 tarihinde isim değiştirmiş, adının başına "Türk" kelimesini koyarak, sermayesinin % 94'ü merkezi İngiltere'de bulunan Borax Consolidated Ltd. şirketine, % 2'si Türk ortaklara, % 4'ü de İngiliz ortaklara ait olmak üzere, "Türk Boraks Madencilik A.Ş. " adını almış, Sultançayır Bor maden imtiyazını da 6 Ocak 1956 tarihinde yeni oluşturulan şekli üzerine tescil ettirmiştir. Şirket, ülkemizdeki Bor madeni sahalarında ciddi bir arama faaliyeti yapmamış veya bulunduğu bazı rezerv miktarları düşük göstermiştir. Örneğin, şirket Kırka'nın Sarıcakaya bölgesinde yaptığı sondajlar sonucu tespit ettiği rezervi 10 Milyon Ton olarak beyan ederek 45 yıllık imtiyaz talep etmiş, ancak şüpheler üzerine aynı bölgede MTA tarafından yapılan araştırmalarda rezervin 400 milyon ton olduğu ortaya çıkarılmıştır. 1967 yılında ise Kırka Bor sahasının 1 milyar ton rezervli çok zengin bir saha olduğu anlaşılmıştır. Yapılan ilave çalışmalar sonucunda Kırka Bor tuzu yataklarının, dünyanın en büyük ve en zengin yatakları olduğu ortaya çıkmıştır.

Borax Consolidated Ltd. şirketi cevher sahaları bulan yerli girişimcilerin bazılarının ellerinden de bu sahaların ruhsatlarını işletmemek üzere satın almıştır. Fakat Türkiye'deki üretimi, dünyanın başka yerlerindeki yatakların kullanılma durumuna göre, çıkarlarına uygun, fiyat ve satış politikaları ile yönlendirmeye devam eden şirket, bir yandan Bor madeni sahaları kapatmaya çalışırken, öte yandan üretimi 12.000 tondan 3.000 ton'a indirmiş ve 1950 yılından sonra da üretimi tamamen durdurmuştur. Nasıl olsa Türkiye'deki Bor madeni yatakları güvence altındadır. Bu "rezerv" günün birinde bir şekilde yine kendileri tarafından kullanılacaktır.

Etibank Bor tuzlarıyla 1950'li yılların ikinci yarısında ilgilenmeye başlamıştır. 1956 yılında MTA'nın Emet'teki maden arama çalışmaları sırasında bulunduğu Kolemanit sahalarının devredilmesinden sonra 29. 05. 1958 tarih ve Yönetim Kurulu'nun 163/3 Sayılı kararı ile Etibank ilk Bor şantiyesini Emet'te kurup, 12. 07. 1958 tarihinde ilk Bor cevheri üretimine geçmiş, o yıl 3 900 Ton üretim yaparak 44 US\$/Ton fiyattan 1 500 Tonunu ihraç etmiştir. Böylece, İngiliz şirketinin Bor cevheri üzerindeki ve ihracatındaki tekeli, 1959 yılında Etibank'ın Dünya Bor Pazarına ikinci ihracatçı şirket olarak çıkmasıyla kırılmıştır.

Bor minerallerinin hammadde olarak ihracı yerine, yarı ürün ve ürün hale getirilerek değerlendirilmesinin ülke ekonomisine daha büyük yarar sağlayacağı düşüncesinden hareketle "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"nda Boraks ve Borik Asit tesisleri yatırımı yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar gereği başlatılan Etibank'ın ilk Bor Rafine Tesisleri kurma girişimleri tüm aşamalarda oyalama taktikleriyle sürekli engellenmiş, Batı Avrupa'da bu konuda söz sahibi ülkeler Türkiye'ye bu alanda teknoloji transferine ve tesis kurma girişimine yanaşmamışlardır. Bunun üzerine, yapılan uzun süreli araştırmalar ve görüşmeler sonucu, Ham Bor cevheri karşılığı, ülkemizde rafine Bor tesisi kurmak üzere bir Polonya şirketiyle anlaşma imzalanmıştır. Türk Boraks Madencilik A.Ş., bu girişimi, NATO'dan karar çıkartarak, 3 yıl geciktirmiş olmasına rağmen, Bandırma'da alınan arsa üzerinde Polonya'nın Polimex firması desteği ile 01 Haziran 1964 günü 20. 000 ton/yıl kapasiteli Boraks ile 6. 000 ton/yıl kapasiteli Borik Asit tesislerinin kuruluş faaliyeti başlatılıp, 1968 yılında üretime geçilmiştir.

Macar Profesör Erno Napy'nin SSCB'nin 1,5 Tonluk Sputnik roketinin Bor ve hidrojen yakıtı kullandığını belirten rapora ve Alman bilim adamlarının bu amaca yönelik yaptıkları araştırma sonuçlarına dayanılarak, 1953 yılı başında ABD'de uzun menzilli füzeler, uçaklar ve uzaya gönderilmesi tasarlanan uyduları taşıyacak roketlerde kullanılması gereken yüksek enerji yakıtlı araştırma projelerine Borlu yakıtlar da dahil edilmiştir.

SSCB'nin Sputnik I ve II projeleri çerçevesinde yakıt üretiminde kullanılan Borun Türkiye kaynaklı Bor cevheri olduğunun anlaşılması üzerine, Gözler Türk Borlarına çevrilmiş, SSCB'nin Avrupa üzerinden Türk Borlarını almasının önüne geçilmek üzere Türkiye'den ihraç edilen Bor cevherlerini taşıyan gemiler ve yükleri Çanakkale boğazını geçip Uluslararası sulara girer girmez ABD donanması tarafından müsadere edilmeye başlanmıştır. Nitekim, Hüsamettin Yakal'a ait "Yakal Madencilik" tarafından Yunanistan'a satıldığı belirtilen 4 000 Ton Bor cevheri yüklü gemi Amerikan Donanmasına bağlı gemilerce çevrilerek mala el konulmuştur.

1958-1961 yılları aralığındaki süreçte ABD ve NATO tarafından Bor, *Stratejik Maden* olarak değerlendirilerek pazarlanması kontrol altına alınmış, "COCOM" olarak bilinen tedbirler kapsamında Sosyalist Blok'a Bor ihracını yasaklanmıştır.

Ülkemiz Bor sahasındaki bu gelişmeler, bu servetimizin millileştirilmesi gereği tartışmalarını gündeme getirmesi sırasında Borax Consolidated Ltd. Şirketi hazırladığı raporda sektörle ilgili aşağıdaki hususları vurgulamıştır. Şirkete göre 1963 yılı itibariyle;

1. Türkiye'de Bor mineralleri tükenmiştir,
2. Türkiye'nin en çok 20 bin ton satış şansı vardır,
3. Türkiye'de Ancak 3 firma 60 bin ton üretim yapabilir,
4. Türkiye Avrupa piyasasına yalnız Borik asit üretimi için Bor cevheri verebilir,
5. Avrupa piyasasının Borik asit üretimi 45 bin ton cevhere karşılık gelen 30 bin ton Bor cevheri ile sabittir.
6. Türkiye ancak zararına Bor endüstrisi kurabilir. 3 bin tonluk rafineri ancak sübvansiyonla yaşar,
7. Türkiye'nin Bor rezervlerine Borax consolidated ortak edilirse Bor endüstrisi kurulacaktır.
8. Avrupa endüstrisinde Türk cevheri kullananlar, fiyat rekabeti ile Amerikan cevherine dönerlerse Türkiye bu sahayı kaybeder,
9. Türkiye Amerikan rekabetini üstüne çekmemelidir,
10. Amerikan Bor cevherleri sodyumludur, Türk Bor cevherleri kalsiyumludur buda Türkiye'nin rekabet imkanını ortadan kaldırır.

Şirket bazı bilgileri gizleyerek yetkilileri yanıltmaya çalışmıştır. Çünkü raporda sodyumlu olarak deyinen Tinkal'in varlığı 1959 yılında Kırka bölgesinde tespit edilmiştir. O sırada Etibank'a ait sahalarda araştırma yapan MTA'da görevli bir mühendis tarafından Tinkal'in varlığı MTA yerine, şu anda Balıkesir Sanayi Odası Başkanı olan Rona Yırcalı'nın Mortaş Grubu ve US Borax'a ait Türk Boraksa bildirilmiştir. Daha sonra, bölgede araştırma yapan Türk Boraks'ın görevlendirdiği jeologlar da 1960 yılında Kırka'daki tinkalın varlığını doğrulamışlar, Kırka'daki keşifte 600 milyon tonluk, 50 metre kalınlığında dünyadaki en zengin tinkal rezervinin yeri tespit edilmiştir. Fakat bu bulgular MTA dahil uzun süre resmi olarak açıklanmamış, hazırlanan raporlara da girmemiştir. Hatta, Borax Consolidated Ltd'nin Yönetim Kurulu Başkanı Rt. Hon. Lord. Clitheroe, Türk Boraks'ın faaliyetlerini de anlatan raporun yayınlandığı 25 Şubat 1966 tarihli Financial Times'daki yazısında da, Tinkal'den hala hiç söz etmemiştir.

1960 sonrasında, Tinkal'i pazarlamak amacıyla kurulacak ortak şirket için Türk Boraks ile Mortaş arasında yapılan antlaşmaya göre, şirkette Mortaş büyük hissedar olacak, çıkarılacak maden ile Borax Consolidated Ltd'nin (US Borax), Avrupa'daki boraks ve asit borik rafinelerinin ihtiyaçları karşılanacaktı. 1964 yılında, Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu çerçevesinde, 40 milyon dolar sermayeli şirket için müracaat edilmiş, fakat Kırka'daki

buluş hakkında yayılan söylentiler üzerine, basın olayı "Uluslararası bir bor şirketinin Kırka'daki önemli sodyum boraks yataklarını cebe indirme girişimi" olarak politik bir konu hale getirmesinin de etkisiyle, müracaat 1965 yılında reddedilmiştir.

Türkiye'nin Bor mineralleri piyasasına girmesini engellemeyi amaçlayan ve o yıllarda Türkiye genelinde aldığı 500 kadar Bor tuzu arama ruhsatıyla Bor tuzu olması muhtemel sahaları Türk madencilerin arama faaliyetlerinden uzak tutmaya çalışan bu şirket artık Rio Tinto Zinc'in bir alt kuruluşudur.

Sayın İsmet İNÖNÜ'nün yabancı şirketlerin Bor imtiyazlarının Etibank'a devri sırasında yaptığı bir konuşmada; Borlarımıza göz diken tekellerin gerçek niyetlerini çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır:

"Bugün memleketimizdeki Boraks cevheri üzerinde yabancı bir oyun planlanmaktadır. Oyunun hedefi Türkiye'yi bu kaynağından mahrum bırakmaktır. Bunun oyuncuları kapı kapı dolaşmaktadır. Herkese ihtar ederiz ki, bu oyunu neticesiz bırakmaya, Türkiye'nin Boraks üzerinde hiç bir tekel kurdurulmamasına kesinlikle kararlıyız. Gerekirse, açacağımız kampanyanın tesir ve öneminden kimse şüphe etmemelidir. " (İsmet İnönü /13. 01. 1968 CHP İstanbul İl Kongresi)"

Yine o dönemde Devlet Planlama Teşkilatında çalışan daha sonra uluslararası sermayenin sözcülüğüne soyunan, 1979 yılından günümüze kadar uygulanmakta olan ekonomi politikaların baş mimarı Turgut Özal'ın itiraflarında Bor konusunda adı geçen tekelin emelleri açık bir şekilde dile getirilmiştir:

"...Bir bor konusu Türkiye'nin en büyük rezervidir, yani, "Dünyanın en büyük rezervlerine sahibiz" diye iddia ediyoruz, ama acaba bor satışları maden olarak değil, hammadde olarak değil, nihai mamul olarak satışlarının yüzde kaçına sahibiz? Yüzde 10'una yüzde 15'ine sahip miyiz? Ben zannetmiyorum; yani nihai mamul olarak, katma değeri ilave edilmiş olarak sahip değiliz. 1960'lı yılların sonuna doğru bu konu üzerine Planlamada eğildiğimiz zaman karşımıza bir büyük monopol sistem meydana çıktı. Üzerinde çok durduk, bu gün gibi hatırlıyorum, hatta bir takım anlaşmaya yaklaşmıştık. Şöyle bir anlaşma;Hepinizin de bildiği gibi, "Amerikan Boraks" diye Kaliforniya'da bir grup, daha doğrusu Kaliforniya'daki rezervleri işleten grup, aşağı yukarı dünyanın o tarihlerde yüzde 80'ine sahip durumdaydı ve birtakım patentleri de var. Nihai mamulleri yapıyor. Pazarlaması gayet güçlü. O tarihlerdeki araştırmamızda, ya rakiplerine gidecektik, ya da onlarla bir ortaklık kuracaktık; yani monopol olacaksak, beraber monopol olalım diye düşündük. Bu şekilde bir anlaşmaya varma imkanı gözükte, bu söylediğim 1970 yılına doğrudur. 1970 yılı dahil, bu yabancılarla dünyayı ikiye bölmek, Avrupa'yı ve Amerika'nın doğusunu Türkiye'den beslemek; Japonya, Uzakdoğu ve Amerika'nın batısını Kaliforniya'dan beslemek – ekonomik oluyor tabii, mesafeler bakımından ekonomik oluyor- böyle bir anlaşmaya varmak üzereydik; ama maalesef o zaman Türkiye'deki devletleştirme havaları, illa her şeyi biz yapacağız havaları bu gelişmeye mani olmuştur....Tabii ileri ki yıllarda ülkemiz bunun sıkıntısını çok çekti, döviz yokluğunun ana sebeplerinden biri, bu politikaların 1970'li yılların başından itibaren uygulanmaması, özellikle 12 Mart'tan sonra uygulanmamasıdır." (Turgut Özal /I. Madencilik Şurası, 1990 -1970 Yılındaki Anısı).

Borax Consolidated'in Kırka'da sahip olduğu sahalar alınışındaki usulsüzlükler nedeniyle bir bir iptal edilirken Bor konusunda Cumhuriyet Senatosunda bir Bor *Araştırma Komisyonu* kurulmuştur. Bu Komisyona İngiliz Şirketin gönderdiği dilekçede yer alan bazı ifadeler enteresandır:

Türk Borax A.Ş., Türk kanunlarına göre kurulmuş ve 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan bir kuruluştur. (...)yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı sahalarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de aynı şartlar dahilinde istifade etmesi iktiza eder dendiği halde, bütün iyi

niyet ve samimiyetle memleket ekonomisine daha geniş ölçüde faydalı olmak ve daha fazla döviz geliri temin etmek gayretiyle senelerden beri yapılan türlü teşebbüslerimiz, muayyen bir zümrenin, daimi ve sistematik engellemeleriyle karşılaşmıştır. Bu fiillerin neticesi olarak, şirket zarar gördüğü kadar, Türk ekonomisi de ehemmiyetli miktarda, döviz gelirlerinden mahrum bırakılmıştır.Kah mensup oldukları müesseseyi güya rekabetten kurtarmak, kah yaptıkları verimsiz yatırımların olumsuz sonuçlarını örtbas etmek ve kah da bir takım siyasi görüşlerin başarısını temin için, şirketimize karşı mesnetsiz ithamlarda bulunmayı adet edinmiş olan bu zevatın, son günlerde, muhterem komisyonunuzca, malûmatlarına müracaat edilen kimseler arasında buldukları görülmüştür(...)"

Türk ekonomisinin önemli miktarda döviz gelirlerinden mahrum bırakıldığı iddiasının doğru olmadığı Maliye Bakanlığı'nın 9 Kasım 1963 tarih ve. 593545-23/441999 Sayılı Yazısına Ek Raporunda açıkça anlatılmaktadır:

"(...)Bugün Bor cevherlerinin ortalama ihrac maliyeti FOB 14\$ civarında olmasına rağmen ihrac fiyatları çok yukarıdadır. 1950 yılında 60\$, 1958 de 40 \$'a bugün (1963 yılı) 27 \$'a düşmüş olmasına rağmen, yabancı teşebbüse Ton başına 13\$ bırakmaktadır. Yabancı şirket bunu 27\$'a ihrac etmek suretiyle buna tekabül eden döviz önce getirirse bile bunun 13 \$ lık kısmını yabancı sermayeye göre kar transferi yoluyla tekrar götürecektir. Tekel tesisi için fiyatları düşürdüğü takdirde diğer müstahsillerin de buna uyması mecburiyeti hasıl olur. Bu maksatlı düşürme, firma için kardan feragat sureti ile 17\$'a kadar kolayca yapılabilir. Bu mücadelede de başarılı olmak için Bor ihrac fiyatının 17 \$ /ton dan daha aşağı fiyatlara düşürülmesi de ihtimal dahilindedir.(...) Borax Consolidated Ltd. şirketinin yabancı sermaye yatırım talebinin Bor cevheri ihracat imkanlarımıza yeni bir güç kazandırmayacak ve ham cevher istihraç ve ihrac eden yerli firmaların imkanlarının daraltılması pahasına, Türk Boraks Madencilik A.Ş. nin ihracat payının artmasını sağlamaktan başka bir fayda getirmeyecektir. Bu itibarla yabancı sermayenin Bor madeni işletmeciliği konusunda ödemeler dengesine olumlu bir etkisi beklenmemektedir. Bilakis, Bor cevherinin Ton maliyeti 14\$, satış fiyatları ise Ton başına 27\$ olduğu dikkate alınırsa bu günkü durumda, yerli teşebbüslerin ihracatında net döviz geliri olarak memleketeye giren 27\$, Türk Boraks şirketinin ihrac payının artmasıyla 14\$'a inecektir. Gerçekte Türk Boraks şirketinin yaptığı ihracat üzerine, Ton başına, önce 27\$ girecekse de, bilahare, yabancı sermaye kar transferleri yoluyla (27\$ -14\$)=13\$ ödemeler dengesinden Londra'daki Borax Consolidated Limited(Rio Tinto) Şirketi'ne ödeneceğinden Türkiye'nin her Ton Bor madeni ihracatında fiilen 13\$' lık döviz kaybı olacaktır. Sonuç olarak, Londra merkezli Borax Consolidated Limited Şirketi'nin Türk Boraks Madencilik A.Ş. 'nin sermayesini arttırmak suretiyle yapmış olduğu yabancı sermaye yatırım talebinin, memleket ekonomisi ve ödemeler dengesi bakımından mahzurludur. "

Görüldüğü gibi İngiliz şirketini iddia ettiğinin aksine Türkiye Cumhuriyetinin yabancı sermayeyi teşvik kanunlarıyla yabancı sermayeye sağladığı hakları sistematik bir şekilde kötüye kullanarak Türkiye ekonomisi aleyhine her türlü yıkıcı faaliyette bulunmakta, Bor ihrac fiyatlarının sürekli aşağıya çekilmesinde aktif bir şekilde rol almakta, buna rağmen Cumhuriyet Senatosu Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu'ndan aleyhine yapılacak beyanlara itibar edilmemesini, bu beyanların taraflı olduğu, politik mülâhazalarla hareket edildiği, konunun Bor değil yabancı sermaye düşmanlığı olduğunu iddia etmektedir.

C. Senatosu Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu çalışmaları sonucu düzenlediği raporda Kırka Bor havzası ile ilgili olarak; " Komisyonumuz bu sahanın toptan Türk Milleti yararlarına tevcih olunmasında, isabet mütalaa etmektedir. Ancak bu havzada, Maden Kanununun müsaade ve tariflerine müstenit ve 6224 Sayılı Yabancı Sermaye Kanununa göre Türkiye'ye gelen ve madencilik icra eden özel şahıs ve şirketlerin müktesep haklarına seslenen, birçok ruhsat poligonları mevcuttur. Komisyonumuz, özel hukuka merbut ve müstenit ve işletme değerleri yüksek kıymetlere baliğ olan bu sahaların, Devlete ait bir hüviyete intikal ettirilmesini, milletin mütemadi ve müteselsil bir milli gelire kavuşturulmasını isabetli bir tatbikat olarak görmektedir. " İfadelerini kullanmıştır.

Bu gelişmeler üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla bu şirketin elinde bulunan imtiyazları 1968 yılında Etibank'a devredilmiştir. Böylece Kırka Bor sahaları ve maden işletmeciliği tamamen Etibank ve Türk uyruklu kişi ve/veya kuruluşların eline geçmiştir.

1970'li yıllar Etibank'ın sahip olduğu rezervlerinin katma değerlerini, böylece Dünya pazarlarındaki gelir payını artırmak için Bor madenciliğinde önemli yatırımlara karar verip uygulamaya koyduğu yıllardır. Bu çerçevede, 1968 yılında Bandırma'da Yıllık 20 bin Ton Boraks dekahidrat fabrikası ile yıllık 6 bin Ton kapasiteli Borik asit fabrikasının inşaat ve montajı tamamlanarak Etibank tarafından üretime başlanmış, 1972 yılında I. Kırka Bor Türevleri Tesisleri'nin yatırım kararı alınmış, 1975 yılında yine Bandırma'da 20. 000 Ton/Yıl kapasiteli Sodyum Perborat fabrikası üretime başlamış, kurulu Boraks ve Borik Asit tesisleri tevsi edilerek üretimleri artırılmış, 1975 yılında II. Borik Asit Tesisi projeleri yürürlüğe sokulmuştur. Kırka'daki tesis 1984 yılında, Bandırma'daki II. Borik Asit Tesisi ise 1987 yılında tamamlanmıştır. Ancak yapılan engellemeler nedeniyle hiçbir ülkeden teknoloji transferi mümkün olmadığı gibi literatür araştırmaları ile bilgi erişimi de sağlanamadığından, her iki tesiste de üretim faaliyetinde ciddi darboğazlar yaşanmış, yıllar süren iyileştirme çalışmalarından sonra kurulu kapasitelere ulaşabilmiştir.

Artık sektöre rafine ürünler de girmiştir. Boraks Dekahidrat fabrikasından 1968 yılında yapılan 6.700 ton üretimin 500 tonu, 1969 yılında 17.800 tonu, 1970 yılında 11.400 tonu ihraç edilmiştir. 1969 yılı Borik asit ihracı 7.000 ton, 1970 yılında ise 6.700 ton olarak gerçekleştirilmiştir. Rio Tinto'nun Türk Bor rafineri tesisleri için ileri sürdüğü, "Türkiye ancak zararına Bor endüstrisi kurabilir. 3 bin Tonluk rafineri ancak sübvansiyonla yaşar, Türkiye Amerikan rekabetini üstüne çekmemelidir, Amerikan Bor cevherleri sodyumludur, Türk Bor cevherleri kalsiyumludur bu da Türkiye'nin rekabet imkanını ortadan kaldırır" İddialarının da geçerli olmadığı çok kısa sürede ortaya çıkmıştır.

Bor Madenlerimize sahip çıkmak, bu kaynaklarımızın ülkemiz ekonomisine azami katkı sağlamanın tek yönteminin ancak devletleştirme olduğunu belirten kişi ve sivil toplum kuruluşları, 1970 li yılların başlarında Atatürk ve Cumhuriyet düşmanları olarak suçlanmışlardır. Eylül 1972 yılında, Süleyman Demirel'in Bilecik konuşması ibret vericidir;

"(...)Türkiye kalkınması nasıl yapılır, nasıl çabuk yapılabilir? sualine cevap aramak başka iştir, Türkiye kalkınmasını böyle yapamaz deyip, bu düzenle yapamaz deyip, Türkiye ancak "Mao ile Bor'la" kalkınır demek başka iştir. Birincisi Cumhuriyet içerisinde daha iyiyi arayıştır, ikincisi Cumhuriyetin yıkılışının özlenişidir. Birincisinde zihinleri açma, ikincisinde zihinleri yıkatma ve bu suretle rejim düşmanlığı yaratma maksadı gizlidir. Aslında burada ne kadar büyük inançsızlıkların içinde bulunduğu değil, ne kadar büyük yanlışların ve hataların beyin yıkamaya hizmet edebildiğini işaret etmek istiyorum. İddialar; Türkiye Bor madeni yataklarını devletleştirir ise buradan elde edeceği ihracat ile iktisadi meselesini halleder, şeklindedir. Senede yüzlerce Milyon Dolar döviz temin eder şeklindedir. (...)Bu iddiada ne kadar geçerlilik vardır. Evvela dünya ne kadar Bor kullanır? Dünya 2 Milyon Ton Bor kullanıyor, bunun değeri bugünkü rayıçlar üzerinden 70 Milyon Dolar'dır. Türkiye dünyanın kullandığı Bor'un hepsini verse 70 Milyon Dolar alır. Bunun yarısını Birleşik Amerika, dörtte birini Rusya zaten istihsal ediyor. Geriye kalan pazar imkanı dünya ihtiyacının dörtte birisidir. Türkiye'deki Bor yataklarının % 95'i devletin elindedir. % 5'i şahıslar tarafından işletilmektedir. İhracata gelince, Türkiye'nin Bor ihracatının % 75'ini özel teşebbüs, % 25'ini de devlet yapmaktadır. Bor hikayesinin iç yüzü budur. Mao hikayesinin iç yüzü de bundan farklı değildir. Aslında bu "Mao ve Bor'u" arayıştan ziyade Cumhuriyet ve Atatürk'ten kaçıştır. "

1974 dünya petrol bunalımı Türkiye'yi bir yol ayrımına getirmiştir. Enerji hammaddeleri ve özellikle petrol açısından dışa bağımlı olan Türkiye, bunalımdan büyük ölçüde etkilenmiş ve döviz sıkıntısı yaşamaya başlamıştır. Dünya rezervlerinin yüzde 70'ine sahip olduğumuz, niteliği(kalitesi) yüksek olan Bor madenlerimizin fazla üretimi ve buna bağlı

yanlış fiyat politikaları sonucu ucuz biçimde yurtdışına ihracının önüne geçilmesi ve gelirimizin artırılması hedeflenmiştir. 1974 yılında, Ticaret ve Enerji Bakanlığı'nın 25-30 US\$/Ton fiyatla satılan Bor cevherlerimizin satış fiyatlarını ülkemiz aleyhine bir uygulama olduğu gerekçesi ile 90 US\$/ton seviyelerine kadar çıkarmasına rağmen, Etibank Bor alanındaki tüm faaliyetlerin Devlet eliyle yapılmasına kadar, bu yıllarda çoğu yabancı şirketlerin güdümünde olan dağınık, küçük ölçekli ve çoğu paravan yerli özel firmalarla rekabetin getirdiği düşük fiyatları yaşamaya devam etmiştir.

Bu nedenle daha sonra kurulan III. Ecevit Hükümeti(05 Ocak 1978–12. 11. 1979) programında elektrik enerjisi üretiminde ulusal kaynaklara öncelik verilmesi, yeraltı kaynaklarının bütün yurttan ulusal yararlar için en uygun biçimde değerlendirilmesi için öncelikle önemli Linyit Yatakları ile Demir Cevheri ve Bor Tuzları'nın kamu kuruluşlarınca işletilmesi stratejisi benimsenmiştir:

1. "(...)Yeraltı kaynakları bakımından Türkiye'nin geniş olanakları bulunmakla birlikte, bu olanaklar şimdiye kadar yeterince değerlendirilmemiştir. Yer yer özel kesim eliyle yapılan değerlendirmeler de çok yetersiz düzeyde kalmaktadır ve kaynak israfına yol açmaktadır. Hükümetimiz, yeraltı kaynaklarının bütün yurttan ulusal yararlar için en uygun biçimde değerlendirilmesine büyük önem verecektir.
2. Enerji ve sanayideki atılımlar doğrultusunda hammadde girdilerinin büyük ölçüde ülke doğal kaynaklarından verimli ve güvenilir bir şekilde sağlanabilmesi için öncelikle önemli linyit yatakları ile demir cevheri ve Bor tuzları kamu kuruluşlarınca işletilecektir.
3. Madenlerimizin ulusal sanayimizde değerlendirilmesi ve işlenmiş olarak ihracı için gerekli yatırımlar kısa sürede gerçekleştirilecektir. O yoldan döviz gelirimiz artacağı gibi, ülkemizde yeni çalışma alanları da açılmış olacaktır(...)
4. Özellikle petrol, taşkömürü, linyit, demir, fosfat, tuz ve benzeri maddelerin üretiminin artırılması için gereken çabalar ve son zamanlarda beliren tuz sıkıntısının en kısa zamanda giderilmesi için yatırımlar genişletilerek hızlandırılacaktır. Bu gibi doğal kaynaklarımız gereğince değerlendirilirken ulusumuzun kendi sınıai olanaklarından ve teknik gücünden yararlanılmasına özen gösterilecektir(...)
5. Maden Yasası yeraltı kaynaklarımızı Anayasanın 130. maddesine uygun bir anlayışla ulusal yararlar doğrultusunda değerlendirme olanağı sağlayacak biçimde gerçekleştirilecektir.
6. Temel madenlerimizin ve tüm doğal kaynaklarımızın biran önce ve güvenilir şekilde saptanması ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılacaktır."

Dünya Bor görünür rezervlerinin şu anda % 63'ünü elinde bulduran ülkemizin, Bor üretimini artırması, nihai ürünlere yönelmesi ve Dünya pazarında zamanla artan oranda söz sahibi olması politikasının olumlu sonuçları ve Bor sahalarında faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarıyla yaşanan rekabetin ülkemize bedeli özellikle TMMOB'ye bağlı meslek odalarının öncülüğünde gerçekleştirilen çeşitli platformlarda gündeme getirilmiş, Bütün bu arayışlar sonucunda, 1978 yılında Başbakan Bülent Ecevit'in başında olduğu hükümet tarafından hazırlanan 2172 Sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Yasa Tasarısı Başbakan Bülent Ecevit, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal, Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın da aralarında bulunduğu hükümet üyelerinin imzalarıyla TBMM gündemine getirilmiştir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda, aralarında dönemin TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Muammer Aksoy'un da bulunduğu on kişilik bir bilim kurulu tarafından hazırlanan Yasa tasarısında amaç; ülkenin enerji sorununun çözümlenmesi için linyit, demir-çelik sanayinin gereksinimini karşılamak için demir ve ihracat gelirlerimizi arttırmak için de Bor yataklarının devlet kuruluşları eliyle işletilmesini sağlamak üzere, bu konuda daha önce verilen izinlerin Bakanlar Kurulu kararlarıyla kaldırılmasına olanak sağlanması biçiminde ortaya konulmuştur. Yasa, TBMM'nin olağanüstü toplantıya çağırılması ve özel gündemle görüşülmesi sonucunda, 04.10.1978 tarih 2172 Sayılı Yasa ile Bor madenlerinin

Devlet tarafından aranması ve işletilmesine, eski Bor maden ruhsatlarının da Devlete devredilmesine karar verilmiş, Devlete ait Bor ruhsat sahalarının hiçbir hakkı, gerçek ve tüzel kişilere devretme yetkisi verilmez kaydı getirilmiştir. Böylece ülkemiz için hayati önem taşıyan Bor madenlerinin ruhsatları, bu Yasayla gerçek sahibi olan ülke halkı adına, işletilmek üzere Devletin tasarrufu altına alınmıştır. Tasarı TBMM'de 21 Eylül 1978 tarihinde görüşülmeye başlanmış, Millet Meclisi'nde yalnız iktidarın katıldığı oylamada 226 oyla kabul edilmiştir. Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş, Korkut Özal ve Faik TÜRÜN oylamaya katılmayarak muhalefet etmişlerdir.

Yasanın hem Millet Meclisi'nde hem de Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülmesi sırasında en önemli tartışmayı, bunun bir devletleştirme Yasası olup olmadığı ile madenlerin mülkiyetinin kime ait olduğu konusu oluşturmuştur. Yasanın bir devletleştirme Yasası olmadığını savunan Prof. Dr. Muammer Aksoy aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır.

"(...)Bu sadece Atatürk milliyetçiliğinin kaçınılmaz sonucudur ve Atatürk, bütün 1 Kasım nutuklarında da hep milli maden ve madenlerin devletleştirilmesi üzerinde durmuştur. (...)Görüştüğümüz bu kanun, yalnız Türkiye'de Boraksların devletleştirilmesini sağlayabilse dahi belki tarihte hiçbir kanunun Türk devletine sağlayamadığı büyük yararları sağlanmış olacaktır. (...)Bu bir devletleştirme değil, iznin geri alınmasıdır" (1978 TBMM 169. Birleşim Tutanakları)

Yine bugün özelleştirme uygulamalarının gerekçesi olarak ileri sürülen, kamu işletmelerinin verimsiz çalıştığı iddiası, o dönemde tam tersi bir biçimde özel sektör için ileri sürülmüş, enerji sektörü ile sanayiinin gereksinimlerinin bu yapı nedeniyle sorun yarattığı üzerinde durulmuş, Yasanın Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülmesi sırasında; "(...)ülkemizde mevcut 5-6 Milyar ton linyitin halen yüzde 70'i özel sektör elinde bulunmaktadır. Özel sektör, elinde mevcut bulunan bu büyük linyit yataklarını halkımızın ve ülkemizin gereksinmesini karşılayacak şekilde modern teknolojiye göre çalıştıramamaktadır ve hatta ellerindeki linyitin yüzde 40 kadarı toz olarak telef edilmekte ve bir kısmı da yanarak yok olmaktadır." (C. Senatosu 3. 1. 1978, 76. Birleşim) ifade edilmiştir.

Prof. Dr. Nermin Abadan Unat (kontenjan üyesi) ise konuyu Alman düşünürü Goethe'nin

"Hür olmaksızın kendini hür sanandan bahtsız köle olamaz" sözleri ile özetlemiştir (C. Senatosu 3. 1. 1978, 76. Birleşim)

Görüşmeler sırasında pek çok konuşmacı Yasanın mülkiyet hakkı ile ilişkisi olmadığı, toprağın altındaki madenlerin devletin mülkiyetinde olduğu görüşünü savunmuştur. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal ise ; "Ruhsat, kamulaştırma konusu olur mu? Rezerv, kamulaştırma konusu olur mu? Rezerv zaten devletin, şahsın değil. (...)Boraksı da devletçe işletmek istiyoruz, bu görüşte olanlar vardır, olmayanlar vardır. (...)Bunu açıkça söyledik, kimseyi de aldatmadık. Bu iddia ile yola çıktık" ifadelerini kullanmıştır. (C. Senatosu 3. 1. 1978, 76. Birleşim)

1985 yılında Başbakan Turgut Özal Hükümeti zamanında Morgan Guarantee Bank tarafından hazırlanıp kabul edilen Özelleştirme Ana Planı gereğince, özelleştirilmesi gereken kuruluşlar kapsamına ülkemizin madencilik politikalarını yönlendiren ve adeta sektörün lokomotifini konumuna gelen Etibank ta alınmıştır. Kurumdan önce Bankacılık ayrılarak finansal destek kolu yok edilmiş, daha sonra 26 Ocak 1998 tarihinde parçalanarak özelleştirmenin altyapısını hazırlamak amacıyla, Eti Holding A.Ş. ve yedi genel müdürlük olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Eti Holding'in özelleştirme uygulamasına, önce Eti Bakır A.Ş., kısa bir süre sonra da kurum da kalan altı ortaklıktan Eti Gümüş A.Ş., Eti Krom A.Ş., ve Eti Elektrometalurji A.Ş. Özelleştirme İdaresine devredilmiştir. Sıra Eti Alüminyum A.Ş. ile birlikte asıl hedef olan ve 150 yıldır üzerinde mücadele verilen Bor sahalarına gelmiştir. Nihayet, kamuoyu ve meslek kuruluşlarının tüm tepkilerine rağmen çıkartılan 20 Aralık 2000 tarih ve 2000/92 Sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) Kararı'nda, bazı diğer işletmecilerle birlikte

Eti Holding AŞ'nin özelleştirme kapsamına alınması ve hazırlık işlemlerinin 6 ay içinde tamamlanması kararı alınmıştır. Oysa VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Madencilik Özel İhtisas Komisyonu-Bor Madenleri Alt Komisyonu Raporu'nda da bu önemli konuya, stratejik ve ekonomik boyutu nedeni ile değinilmiş, "Borların özelleştirilmesi, kamu yararı açısından sakıncalı olarak görülmektedir. Çünkü Borların kullanım alanları çok yaygın, katma değeri ve marjı çok yüksek ve Türkiye yüksek kaliteli rezervlere sahip olması nedeniyle tekel durumundadır" ifadeleri kullanılmıştır.

Bir Kamu Kurumu olarak ülkemizin madencilik politikalarını yönlendiren ve adeta sektörün lokomotifi konumuna gelen Etibank'ın bu işlevi, maden sahalarımızda da zaten gözü olan uluslararası tekelere rahatsız etmiştir. Özellikle 1980 yılından sonra, başta Bor olmak üzere maden kaynaklarımıza göz koyan ve yıllardır sürdürdükleri bu yöndeki mücadele için her türlü aracı kullanan, uluslararası şirketlerin IMF ve Dünya Bankası vasıtasıyla ülkemize dayattıkları ekonomik programları uygulayan iktidarların atadıkları bürokratlar eliyle yapılan politik ve son yıllarda rant sağlama amacı da eklenen kadrolaşmalar sonucu, kurum yıpratılarak zamanla artan bir hızda işlevsiz bir duruma getirilmeye çalışılmış, gerçekleri göz ardı ederek yapılan yoğun propagandalarla toplumumuza diğer KİT'ler gibi bu kurumun da özelleştirilmesi sorunlara bir çözüm yolu olarak benimsetilmeye çalışılmıştır.

4 - HER SİYASAL ve EKONOMİK DÜZEN KENDİ BÜROKRASİSİNİ YARATIR

Etibank'ta özelleştirme uygulaması için hazırlanan plan gereğince, Kurumdan önce 1993 yılına gelindiğinde özelleştirilmek üzere Etibank bünyesinde bulunan bankacılık bölümü Etibank Bankacılık Anonim Ortaklığı adıyla bağımsız bir bölüm halinde Özelleştirme İdaresine devredilmiştir. Böylece önce 1935 yılından beri yürütülen bankacılık ayrılarak finansal destek kolu yok edilmiştir. Aynı yıl Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. ve Çinkur A.Ş. de özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Kalan Etibank Madencilik Genel Müdürlüğü ise 4 Şubat 1998 tarih ve 23248 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 26 Ocak 1998 tarihli Bakanlar Kurulunun 98/10552 Sayılı kararı ile, "madencilik önündeki engellerin aşılacak, sektöre dinamik, üretken ve rekabetçi bir yapı kazandırılacağı" şeklinde kılıflı bir gerekçeyle, günün yöneticilerine ortaklık statüsü de verilerek Eti Holding A.Ş. unvanı ile yeniden yapılandırılmıştır. Etibank Genel Müdürlüğü, Holding çatısı altında Eti Bor A.Ş., Eti Dış Ticaret ve Pazarlama A.Ş., Eti Alüminyum A.Ş., Eti Gümüş A.Ş., Eti Krom A.Ş., Eti Bakır A.Ş., Eti Elektrometalurji A.Ş. adlarıyla 7 ayrı şirkete bölünmüştür. Böylelikle hem kurumun özelleştirilmesi için gereken altyapı hazırlanmış, hem de yaratılmış olan ek 150 adet üst düzey kadrolara kendi yandaşları atanarak paye dağıtılmış ve hazırlanan kurumun yıpratma ve özelleştirme sürecinin daha da hızlanması için gerekli ortam yaratılmıştır.

Gelen tepkiler üzerine, Bakanlar Kurulu Kararıyla Etibank Genel Müdürlüğü'nün "Eti Holding A. Ş." olarak bu şekilde yeniden yapılanmasının 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 3. maddesine aykırılık oluşturup oluşturmadığı hususu ile, Bor cevheri aramak, işletmek, zenginleştirmek ve Bor bileşikleri üretmek üzere adı geçen Teşebbüse bağlı olarak kurulan Eti Bor A.Ş. 'nin sermayesinde bulunan özel şahıs hisseleri nedeni ile Bor tuzu sahalarının bu şirketçe işletilmesinin 2840 Sayılı Kanuna uygun olup olmadığı hususlarında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının talebi üzerine Başbakanlıkça Danıştay'dan İstisari görüş isteminde bulunulmuştur.

İstisari görüş istemiyle ilgili olarak, Danıştay Birinci Dairesi'nin 1999/66 Esas, 1999/93 no'lu kararında konu detaylı olarak irdelenerek "(...)2840 Sayılı Kanunu'nun 2. maddesinde Bor Tuzları, Uranyum ve Toryum madenlerinin Devletçe işletileceği hükmü yer aldığına göre bu madenlerin sermayesinde özel kişilerinde pay sahibi olduğu bir Anonim Şirket eliyle işletilmesinden söz edilemez(...) Etibank Genel Müdürlüğü'nün Eti

Holding A. Ş biçiminde yapılanmasının. 233 sayılı KHK' nin 3. maddesine uygun bulunmadığına; Eti Bor A.Ş'nin sermayesindeki özel kişi hisseleri nedeniyle Bor tuzu sahalarını işletmesinin 2840 sayılı yasaya aykırılık teşkil edeceği(ne) oy birliğiyle karar verildi" şeklindeki görüşüne rağmen, yasaya aykırı olan bu kararı düzeltme yoluna gidilmemiştir.

Yasaya aykırı bu yapılanmaya rağmen hazırlanan planın uygulanmasına devam edilmiş, önce Eti Bakır A.Ş., kısa bir süre sonra da kurum da kalan altı ortaklıktan Eti Gümüş A.Ş., Eti Krom A.Ş., ve Eti Elektrometalurji A.Ş. Özelleştirme İdaresi'ne devredilmiştir. Sıra Eti Alüminyum A.Ş. ile birlikte asıl hedef olan ve 150 yıldır üzerinde mücadele verilen Bor sahalarına gelmiştir. Nihayet, kamuoyu ve meslek kuruluşlarının tüm tepkilerine rağmen çıkartılan 20 Aralık 2000 tarih ve 2000/92 Sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) Kararı'nda, bazı diğer işletmeci KİT'lerle birlikte Eti Holding AŞ'nin özelleştirme kapsamına alınması ve hazırlık işlemlerinin 6 ay içinde tamamlanması kararı alınmış, ancak 6 aylık hazırlık süresince kamuoyundan gelen şiddetli tepkiler üzerine bu karar geri alınmış, kurum özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır.

Özellikle 1980 sonrasında izlenen rantçı ekonomi politikasını uygulamak üzere kamu kuruluşlarının başına getirilen üst düzey bürokrat tercihinde, nitelik değil rant sağlamaya yönelik olarak hakim siyasal erk ile işbirliğine gidecek kişisel ve/veya ideolojik yakınlık tek faktör haline gelmiştir. Bir taraftan "benim memurum işini bilir" gibi yaklaşımlarla çürümüşlük yaygınlaştırılmış, kamu hizmetleri akamete uğratılmaya çalışılmış ve varolan varlıklar pasta niyetine bölüştürülmüş, öte yandan denetim mekanizmalarının çalıştırılmaması için yasal ve sözüm ona yeniden yapılandırılma adı altında gereken altyapılar hazırlanmıştır. Tüm bu süreçler daha çok dışarıdan tepe noktalarına getirilen bürokratlar eliyle yürütülmüştür. Sonuçta, mülkiyeti halka ait olan ne varsa onları yağmalayan; soygun ve talanın hakim olduğu bir mekanizma ile Devlet işgal edilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarıyla birlikte başlayan bu KİT'leri yağmalama sürecinde kendilerini bu göreve getiren yerli ve yabancı sermaye çevrelerine kul-köle olmuş en üst düzey KİT yöneticileri ve özelleştirme işini yürütenler, bu kurumlarda tam bir *batan geminin malları* anlayışıyla davranmışlar, ülkenin çıkarlarını korumak, halka hizmet etmek ve ekonomiyi geliştirmek gibi öğelerden tam anlamıyla uzak kalmışlardır. Kısacası, 1980 yılları ile uygulamaya başlanan *siyasal ve ekonomik sistem kendi bürokrasisini yaratmıştır*.

Daha önce, bor sahasında işletmecilik yapamaz şeklindeki raporlara rağmen, Eti Holding A.Ş.(EtiBank)'nin bir kamu kurumu olarak yurt dışından mühendislik hizmeti almadan rafinasyon tesisi kurabilmesi ve geliştirme potansiyeline sahip olduğunun görülmesi özel girişim ideologlarını rahatsız etmiş, kurumun özelleştirilmesi girişimi hızlandırılmıştır. EtiBank'ın Eti Holding A.Ş. unvanı ile yeniden yapılandırılmasından sonra çıkan yasal sorunlar, bu nedenle, özelleştirme bezirganları ve işbirlikçileri tarafından, hiç dikkate alınmamıştır. Çünkü yabancı sermayenin bu baskısından yararlanarak yeni yapılanma sayesinde kurum üzerinden sağlayacakları, bazıları daha sonra ayyukaya çıkan, rantlar vardır.

1998 ve 1999 yılı Eti Holding A.Ş. faaliyet raporlarında ve 4 Aralık 2000 tarihinde İstanbul da Türkiye Madencilik Derneğinin toplantısında da Eti Holding A.Ş. Genel Müdürü aynen "EtiBank 1998 yılında yeniden yapılanma sürecine girdi. Burada Özelleştirmenin alt yapısının oluşturulmasını amaçladık. Eti Holding A.Ş. adını aldık. 7 adet A.Ş. oluşturduk. Yeniden yapılanma ile yerinden yönetim sağlandı, bürokrasi-kırtasiye ortadan kalktı. Ancak beklemediğimiz bir anda 4 kuruluşumuz özelleştirme idaresine devredildi. Bizim için ani gelişme oldu..." "Devletin şu günkü bakış açısı ile bu Kurumlar gitmiyor. Hantal bir yapı var. Anlayış değişikliği gerekiyor. Paramız var ama yatırım yapamıyoruz. Müthiş politik müdahalelere maruz kalıyoruz. Diğer yandan teknik elemanlarımız yetersiz..." ".....örneğin Seydişehir Alüminyum Tesislerine 1983'ten buyana tek bir çivi çakılmamış!....Bana göre Devletin buraya yatırım yapması yanlış. Popülist yaklaşımlar var." "Dünya rezervlerinin %65'nin bizde olması çok anlamlı değil.....Bu konu bir çok

Genel Müdürü yerinden eder.....2840'ı unuttun.....Bor konusu bir ateşten gömlektir. Türkiye de bir özel firma bu konu ile ilgilense yandı!....Keşke bir özel sektör bor madeni bulsa da işletse!.....Pazarlamamız bu yapıyla yetersiz kalıyor. 2840 sayılı yasa ve 3213 sayılı Maden Kanununa atfen "vahşi kapitalizm 1985 öncesinde vardı da (3213 sayılı Kanunun çıkış tarihi) bu tarihten sonra yok mu oldu? 3213'ün 49. ve 50.maddeleri neden kondu. Ah! bir özel sektör bor madeni bulsa da işletse.... Özel Sektörün hareket kabiliyetine sahip değiliz.....Şu anda Yönetim Kurulumuz bile siyasi tablonun izdüşümü durumunda. Bence burada özel sektör temsilcisinin bile bulunması yararlı olur.....Yeniden yapılandığımız dönem sonrası bir takım şahıslarca Danıştay'a dava açıldı. Bu nasıl bir zihniyettir anlamakta zorlanıyorum....." demesi(Madencilik Bülteni Sayı :61/Ocak-Şubat 2001) ve hiçbir tutarlılığı olmayan bu yaklaşımların çeşitli platformlarda sürdürülmesi dikkat çekicidir. Örneğin, İstanbul'daki toplantıda nitelikli personele sahip olmadığını belirtmiş olmasına rağmen Ankara Dedeman Otelinde ve MTA da yapılan panellerde bu yaklaşımını inkar ederek "elinde bor konusunda tesis kuracak düzeyde nitelikli mühendis kadrosu olduğunu" ifade etmiştir. Yine aynı panellerde, sanki 2840 sayılı yasayı delmeye çalışan ekibin başında değilmiş gibi yasayı şiddetle savunarak, bu yasanın delinmesine kesinlikle izin vermeyeceğini, özel sektörün bu yasa yürürlükte olduğu sürece bu sahaya el atmalarını unutmaları gerektiğini vurgulamıştır. Daha önce "*özelleştirmenin altyapısını oluşturduk*" diyenler son aylarda bu yönde uygulamalara karşı bir tavır sergilemekte, "bedenimi çiğnemedem içeri giremezsiniz" nidalarıyla kükremektedir. Hatta Bor konusunda çeşitli etkinlikler düzenlenmesini de teşvik etmekte, kendi personeline özelleştirmeye karşı gösteriler yapılmasını dahi telkin etmektedirler.

Ancak 25.Aralık.2000 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde çıkan bir haberde de cesedini çiğnetenlerin yaptıkları marifetler açığa çıkartılıyordu...

2840 SAYILI, BORUN ARAMA VE İŞLETİM HAKKININ DEVLET TEKELİNDE OLDUĞUNU DÜZENLEYEN YASA, DEĞİŞTİRİLMEMEYE ÇALIŞILYOR. BORDA ÖZELLEŞTİRME OYUNU...Eti Holding Yönetim Kurulu'nun 23 Kasım 2000 tarihinde, 2840 sayılı yasanın yeniden düzenlenerek "Ruhsatlar, fiyatları belirleme ve pazar politikaları Eti Holding'de kalmak şartıyla özel sektörle işbirliği (yatırım ortaklığı) yapılması olanağının araştırılması" kararını aldığı ortaya çıktı. Borların özel sektöre devredilmesi için yıllarda sürdürülen girişimler hızlandırılıyor.

IMF'nin isteği üzerine Eti Holding'e bağlı olan kurumların Özelleştirme İdaresi'ne devredilmesinin ardından bor ve alüminyumun da özel sektöre bırakılması için uğraşılıyor. 2840 sayılı borun arama ve işletiminin devlet tekelinde olduğuna hükmeden yasa değiştirilerek stratejik öneme sahip olan borda özelleştirmenin yolu açılmaya çalışılıyor. Eti Holding Yönetim Kurulu'nun 23 Kasım 2000 tarihinde, 2840 sayılı yasanın yeniden düzenlenerek "Ruhsatlar, fiyatları belirleme ve pazar politikaları Eti Holding'de kalmak şartıyla özel sektörle işbirliği (yatırım ortaklığı) yapılması olanağının araştırılması" kararını aldığı ortaya çıktı.

Borların özel sektöre devredilmesi için son yıllarda sürdürülen girişimler hızlandırılıyor. Etibank Genel Müdürlüğü, önce Etibank'ın ayrılarak satılması ve Etibank Genel Müdürlüğü'nün Eti Holding'e dönüştürülüp parçalanmasıyla özelleştirme sürecine sokuldu. Etibank Genel Müdürlüğü'nün Eti Holding olarak örgütlenemeyeceğine ilişkin yargı kararına karşın yasalara aykırı bu durum halen düzeltilmedi.

IMF'nin istemleri doğrultusunda bu yıl içinde Eti Holding'e bağlı Eti Krom AŞ, Eti Bakır AŞ, Eti Gümüş AŞ, Eti Elektrometalurji AŞ Özelleştirme İdaresi'ne devredildi. IMF'ye gönderilen 3. ek niyet mektubunda bu 4 kurum dışında Eti Holding'in bütünüyle özelleştirme kapsamında gösterildiği ortaya çıktı. Böylece alüminyum ve bor da özelleştirme kapsamına alınmaya çalışılırken Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'in itirazı

üzerine bu durumun engellendiği belirtiliyor. 2840 sayılı yasa, borun özelleştirilmesine olanak tanımıyor.

Borun özelleştirme girişimlerinde, Turgay Ciner 'in çeşitli şirketlerle yaptığı başvurular dikkat çekti. Boru iç pazarda öğütme tesisi kurarak işletme ve yurtdışına da satma girişimi engellendi. Ancak başka firmaların da benzer başvurularda bulunduğu öğrenildi.

Eti Holding, Danıştay'dan 2840 sayılı yasanın "bor tuzlarının işletim hakkının devlet tekeline verilmesinin" kapsamıyla ilgili istişari görüş istedi. Danıştay'dan, Eti Holding'in de verdiği görüşler doğrultusunda, "Ticari açıdan bir değerlendirme yapıldığında ham bor ve rafine bor ürünlerinin yurtiçinde de satışının yapılabilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır" denildi.

Ancak Danıştay'dan alınan bu görüş de, yorum yoluyla 2840 sayılı yasanın aşarak borun özelleştirilmeye açılmasını sağlamadı. Ciner, ilk olarak Serena AŞ'yle yaptığı başvuruyu, Danıştay'dan alınan görüşün ardından Ceytaş firmasıyla yineledi. Ciner'in Danıştay'ın görüşünü kullanarak yaptığı bu başvuru da reddedildi. Danıştay'dan çıkarılan görüşün de borun özelleştirilmesi için yeterli olmadığına ortaya çıkması üzerine, 2840 sayılı yasanın değiştirilmesi konusundaki baskılar arttı. Eti Holding'in 23 Kasım 2000 tarihli kararı da 2840 sayılı yasanın değiştirilmeye çalışıldığını kanıtıyor. Eti Holding Yönetim Kurulu'nun kararında, "2840 sayılı yasa çerçevesinde (yürürlükte kaldığı sürece) hareket edilerek Eti Holding'in bor pazarında belirleyici olmasının gerçekleştirilmesi" ifadesi yer alıyor.

Parantez içine konulan "2840 sayılı yasanın yürürlükte kaldığı sürece" şerhi, yasanın değiştirileceğini gösteriyor. Zaten kararda açık olarak da yasanın değiştirileceği şöyle ifade ediliyor: "2840 sayılı yasadaki yeni bir düzenlemeye gidilerek (yasanın ana fikrini değiştirmeden) ruhsatlar, fiyatları belirleme ve pazar politikaları Eti Holding'de kalmak şartıyla özel sektörle işbirliği (yatırım ortaklığı) yapılması olanağının araştırılması."

Kararda, Eti Holding'in gelişimini sağlayabilecek şu hedefler yer aldı:

"Rafine ürün kapasitelerinin bor pazarındaki öncelikleri dikkate alınarak 1 milyon 200 bin tona çıkarılması, ayrıca uç ürünlere de yatırım yapılmasının sağlanması. Mevcut tüm tesislerin gözden geçirilerek yenileme yatırımlarına başlanması. Pazarlama ve satışlar konusunda bütün tüketicilere holdingin tek elden satış yapabilmesini teminen Avrupa'daki pazar yapımızın değiştirilerek ABD ve Uzakdoğu pazar satış ağının kurulması konusunda örgütlenilmesi." (25.Aralık.2000 Cumhuriyet Gazetesi)

5 - ETİ BOR A.Ş.'Yİ ÖZELLEŞTİRME UĞRAŞILARI

Eti Holding A.Ş.' nin bünyesinde kalan Eti Bor A.Ş. ve Eti Alüminyum A.Ş.' nin de özelleştirilmesi için hazırlıklar da tamamlama aşamasına getirilmiş, IMF'ye verilecek III. Niyet Mektubu'nda özelleştirilecek kurumlar listesine Eti Holding A.Ş.' nin de gireceği ifade edilmiştir. Özellikle Borlarımız ile ilgili olarak özelleştirme karşıtı olmayan bazı kesimlerin bile tepkisine yol açan bu özelleştirme çalışmaları toplumumuzda hemen yankısını bulmuş, konu çeşitli platformlarda tartışmaya açılmıştır. Borların özelleştirilmesi ile ilgili gösterilen tepkilere başta Eti Holding A.Ş.' nin bağlı olduğu Devlet Bakanı Sayın Şükrü Sina Gürel olmak üzere birçok Bakan da katılarak, kendilerinin onayları alınmadan alınacak özelleştirme kararına karşı çıkacaklarını kamuoyuna açıklamışlardır.

Ama sayın Devlet Bakanı'nın gücünün üstünde, ülkemiz ekonomisini yönlendiren uluslararası finans güçleri vardır. Borlarımız bu kuruluşların verecekleri borçlara ipotek edilmiştir. Netice olarak, tesadüfen (!), Türkiye'nin en uzun resmî tatilinin arifesinde, yangından mal kaçırarcasına çıkartılan 20 Aralık 2000 tarih ve 2000/92 Sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) Kararı'nda, Eti Bor A.Ş. ve Eti Alüminyum A.Ş. diğer bazı işletmecilerle birlikte "...Eti Holding AŞ'nin özelleştirme kapsamına alınması ve hazırlık işlemlerinin 6 ay içinde tamamlanması..." kararı alınmış, bu karar 06 Ocak 2001 tarih ve 24279 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Bu karar toplumda adeta bir infiale yol açmıştır. Kararın geri alınması için kurulan çeşitli organizasyonlar, meslek odaları, sendikalar ve diğer sivil toplum kuruluşlarının düzenledikleri sempozyum, panel, basın açıklamaları ve açık hava toplantıları gibi etkinlikler büyük yankı uyandırmıştır. Bakanlar arasında kamuoyu önünde yapılan sert tartışmalar ve ithamlar, TBMM Genel Kurulu ile parti guruplarında yapılan konuşmalar ve hatta bazı parlamenterlerin "ölüm orucu" na bile gidebilecekleri şeklinde demeçleri, zorunlu olarak medyanın da konuyu sık sık gündeme getirmelerine neden olmuştur. Normalde muhalefet ile iktidarın farklı görüşleri savunmasına alıştığımız TBMM çatısı altında, bu kez iktidarın bir kısmı ile muhalefetin ortak yaklaşımları karşısında Bakanlar Kurulu özel bir gündemle bu konuyu görüşme zorunda kalmıştır.

Devlet Bakanı Sayın Şükrü Sina GÜREL Bor madenlerinin bulunduğu Kütahya ve Eskişehir'e yaptığı ziyaretler sırasında yaptığı konuşmalarda "Hükümet Bor madenlerinin özelleştirme kapsamından çıkarılması yönünde ilke kararı almıştır(...). Bor madenleri 1978'de Ecevit hükümeti zamanında devletleştirilmiştir. Şimdi de yine Ecevit hükümetinin Bor madenlerinin özelleştirilemeyeceği konusundaki iradesinin kesin olarak ortaya çıkmıştır.(...)Madenlerin tek elde ve devlette bulunmasının stratejik önemi vardır. (...)Çinkur özelleştirildikten sonra kapandı. Oradan çıkarılan işçilere hala yer bulmaya çalışıyoruz. (...)Özelleştirme amaç değil araç olması gerekir, IMF ne derse desin özelleştirme bir araçtır. (...)Bor madenlerinin özelleştirilmesi üzerinde bu denli durulmasının nedenini üretime başlanılan rafine ürünlerle bu yıl İspanya ve İtalya'daki bazı tesislerin kapanacak olmasıdır. bu yüzden özelleştirmenin yapılması için bazı çevreler tarafından baskı yapılmaktadır. (...)Madende özelleştirmeyi zorlarsanız işin ucu kötüye gider." İfadelerini kullanarak, Eti Holding'in tümünün özelleştirme kapsamından çıkarılması için önümüzdeki günlerde yeni bir ÖYK kararı çıkarılması gerektiğini söylemiştir.

Ancak Sayın Bakanın topluma sunduğu bu taahhüde aşağıdaki bir gazete haberini okuyunca nasıl ve hangi gözle bakalım? Ne düşünelim?

.....ancak basının "Ecevit'in itirafı" başlığıyla yansıttığı bir habere göre Başbakanımız Sayın Bülent Ecevit, Bor sahalarını kamulaştırdığına pişman olmuştur. Sayın Ecevit'in gerekçesi de ilginçtir. Basından aktaralım:

"25 Haziran 1996'da DSP Genel Başkanı Ecevit, 1978 yılında CHP hükümeti tarafından devletleştirilen madenler için, bir itirafta bulunuyor ve 'Hata yaptık' diyor. Ecevit bu itirafı Ankara Sanayi Odası'nın (ASO) Meclis Toplantısı'na katıldığı esnada yapıyor. Fakat Ecevit'i itirafa iten ise bir işadamı. Aynı zamanda ASO eski başkanı ve madenci olan Sözer Özel. 'Sözer Özel, Ecevit'in başbakanlığı döneminde ilk ve son devletleştirmenin gerçekleştirildiğini, uygulama ile özel sektördeki bazı madenlerin devlete geçtiğini hatırlattı. Özel, Ecevit'e soruyor: Başbakanlığınız döneminde madenleri devletleştirmiştiniz?. Şimdi bu derin yarayı kapatmak için eski sahiplerine verilmesi amacıyla kanun teklifi vermeyi düşünüyor musunuz?' Ecevit'in cevabı: 'Ben 1960'ların başından beri eski partimden farklı bir yol izlemeye başladım. O zaman CHP'nin devleti kuran bir parti olarak biraz ideolojik koşullanmaya dönmüş devletçiliği devam ediyordu.' Devamla Ecevit, madenlerin iadesi için bir kanun teklifi vereceklerini söylüyor."(26 Haziran 1996 Yeniüzyıl Gazetesi)

Kamuoyunun gittikçe artan baskıları sonucu konu Bakanlar Kurulunda yeniden görüşülmüş, Eti Holding A.Ş.' nin özelleştirme kapsamı dışına çıkartılması kararlaştırılmış, ÖYK' nin 16.07.2001 tarihli kararıyla Eti Holding A.Ş. eski statüsüne iade edilmiştir.

"Özelleştirme en genel ifadesiyle kamu mülkiyetinde bulunan bazı üretim araçlarının kısmen veya tamamen özel kesime devredilmesi ya da özel kesimin kamu kesimi aleyhine alan kazanmasıdır. Böyle bir politikanın kapitalizmin bu aşamasında ortaya çıkması ve özelleştirme için ileri sürülen savların sağlam ekonomik temellerden yoksun olması, konunun teknik olmasından ziyade ideolojik olduğunu ortaya koyar. Bu ideoloji önce batı dünyasında ülkelerin içinde buldukları koşullardan kaynaklanarak ortaya çıkmış, daha sonra da bu ülkeler ve bu ülkelerin etkin oldukları uluslararası sermaye örgütlerince

gelişmekte olan ülkelere telkin edilmekte hatta dayatılmaktadır.(...) Özelleştirme; uluslararası sermayeyi ağır dış ve iç borç yükü altında bulunan siyasal kadro ve hakim güçler ile yerli sermayeyi, çıkarlarının çakışma noktasında birleştirmiştir.(...) Devletin küçülmesi tezi, bir yandan devletin kamusal ve sosyal fayda açısından hizmetleri ve yükümlülüklerini ortadan kaldırarak sosyal devlet olgusunu budarken; geniş bir halk kitlesini piyasa güçlerine terk ederek, yoğun bir sendikasılaşmaya, kâr lehine ücretlerin düşmesine ve fiat artmasına yol açacak ve ilerde sosyal devlet görünüşünden yoksun olan bu politikalar gelir dağılımının daha da bozulmasına ve çok ciddi sosyal patlamalara neden olabilecektir."(Özelleştirme ve Türk Silahlı Kuvvetleri.-Harp Akademisi yayınları, Mayıs 1998)

Hepimizin bildiği gibi ülkemizdeki KİT'ler yaşanan tarihsel ve toplumsal koşullardan doğmuş, Cumhuriyetimizde ekonomik kalkınmanın lokomotifini olmuş ve ülkemizin bugünkü seviyelere erişmesine önemli katkılar sağlamışlardır. Özellikle demir dışı madencilik alanında faaliyet gösteren Eti Holding gibi kuruluşlar, çalışma alanlarının özellikleri nedeniyle *sadece doğal kaynaklarımızın değerlendirilmesi fonksiyonunu yüklenmemiş, sanayileşme, istihdam, bölgesel kalkınma, gelir dağılım dengesi, kaynak yaratma ve belli sektörleri destekleme gibi çok yönlü işlevleri yanında üretim için gerekli nitelikli istihdamın zorunlu kıldığı eğitim, beslenme, konut vb. gibi alanlarda da farklı derecelerde de olsa büyük yararlar sağlamıştır.*

KİT'lerin bu işlevlerinden ideolojik olarak rahatsız olan kapitalist ülkeler, bilim ve teknoloji alanlarındaki gelişmelere paralel olarak kazandıkları yeni olanaklara sermaye birikimlerini de katarak dünyaya empoze etmeye başladıkları "*yeni dünya düzeni*", "*küreselleşme*" vb. adlarla tanımladıkları, aslında emperyalizmin yeni bir versiyonu olan ideolojilerinin uygulanması için gereken altyapıları hazırlamak, sömürüyü kaynağından itibaren denetlemek için dış pazarlarda, özellikle stratejik ürün sahalarında üretici olarak bizzat bulunmak, yabancı ülkelere iddialı oldukları sahalarda güçlü kamu işletmeciliğinin kaçınılmaz rekabetini ortadan kaldırarak yeni yatırımlar yapmak yerine stratejik alanlarda hazır üretim tesislerini satın alma yoluna gitmeye başlamışlardır. Bu amaçla, ülkelerdeki egemen sınıflarla dış ve iç borç, enflasyon, işsizlik ve dengesiz gelir dağılımı şeklinde açığa çıkan ve kurulu düzeni tehdit eden iç bunalımı kendi lehlerine çözmek, sosyal devlet anlayışını ve sendikal faaliyetleri tasfiye etmek ve nihayet kendisi için rekabette artık bir ayak bağı haline gelen KİT'lerin varlığını ideolojik olarak daraltmak amacıyla işbirliğine gitmişlerdir. Böylece, uluslararası tekellerinin bu işbirlikçileri, temsil ettikleri sınıfın siyasi temsilcileri olarak artık halkta büyük tepki gören politikalarını "*yeni düzen*" adı altında tüm topluma benimseterek, kendi örgütlülüklerini ve uzun vadeli çıkarlarını koruma olanağına kavuşmuşlardır.

Bu süreç içerisinde özellikle imalat sanayi, madencilik ve tarım sektörlerinde faaliyet gösteren KİT'lere sadece üretimin idamesi için asgari yatırım izni verilmiş, fakat rekabet koşullarını iyileştirecek yeni teknolojilere adaptasyon için gereken yenileme ve modernizasyon yatırımları yaptırılmamıştır. Sonuçta KİT'ler bir taraftan kaçınılmaz olarak yüksek maliyet-düşük gelir kısıncasına sokulmuşlar, diğer taraftan üretimi sürdürmeleri için aldıkları krediler nedeniyle bilinçli olarak ağır borç batağına itilmişlerdir.

Özellikle 1980 sonrasında izlenen rantçı ekonomi politikasını uygulamak üzere kamu kuruluşlarının başına getirilen üst düzey bürokrat tercihinde, nitelik değil rant sağlamaya yönelik olarak hakim siyasal erk ile işbirliğine gidecek kişisel ve/veya ideolojik yakınlık tek faktör haline gelmiştir. Bir taraftan "*benim memurum işini bilir*" gibi yaklaşımlarla çürümüşlük yaygınlaştırılmış, kamu hizmetleri akamete uğratılmaya çalışılmış ve varolan varlıklar pasta niyetine bölüştürülmüş, öte yandan denetim mekanizmalarının çalıştırılmaması için yasal ve sözüm ona yeniden yapılandırılma adı altında gereken altyapılar hazırlanmıştır. Tüm bu süreçler daha çok dışarıdan tepe noktalarına getirilen bürokratlar eliyle yürütülmüştür. Sonuçta, mülkiyeti halka ait olan ne varsa onları yağmalayan; soygun ve talanın hakim olduğu bir mekanizma ile Devlet işgal edilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarıyla birlikte başlayan bu KİT'leri yağmalama sürecinde kendilerini bu göreve getiren yerli ve yabancı sermaye çevrelerine kul-köle olmuş en üst düzey KİT yöneticileri ve özelleştirme işini yürütenler, bu kurumlarda tam bir *batan geminin malları* anlayışıyla davranmışlar, ülkenin çıkarlarını korumak, halka hizmet etmek ve ekonomiyi geliştirmek gibi öğelerden tam anlamıyla uzak kalmışlardır. Kısacası, 1980 yılları ile uygulamaya başlanan *siyasal ve ekonomik sistem kendi bürokrasisini yaratmıştır*.

Egemen çevreler, çokuluslu tekellerin yönlendirdiği ideolojik uygulamalar sonucunda halkın içinde bulunduğu olumsuz koşulların nedeni olarak kamu kuruluşlarını ve devletçi politikaları göstermiş, çözüm olarak gösterdikleri özel girişimi ve serbest piyasa ekonomisini kitlelerde yüceltmek amacıyla ideolojik teröre dönüşen yoğun bir propaganda yürüte gelmişler, kamuoyunu ikna etmek için çok uluslu bağlantıları genellikle gizleyip, özelleştirmeyi ulusal ekonominin, dolayısıyla halkın yaşadığı tüm sorunların çözümüne yönelik bir anlayış biçiminde sunmuşlardır.

Böylece, başlangıçta kamuoyunun özelleştirme yönündeki desteğini kazanmak üzere güçlendirilen asılsız önyargılar, uygulanan ekonomik politikalar sonucunda kaçınılmaz biçimde oluşan verimsizlik ve giderek büyüyen açıkların da yardımıyla bu yaklaşımlar temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu iki yönlü politika, hem kamuoyunun özelleştirme konusunda doğru yönde bilgilenmesi önlemiş, hem de zaten kronik hale gelmiş bulunan enflasyon ve işsizlik sorununun ağırlaşmasına ve kamu varlıklarının tahribatına yol açmıştır. Özelleştirmeden hiçbir yararı olmayan toplum kesimleri bile giderek KİT'lerin özel sermayeye devredilmesini ya da kapatılmasını, özellikle hayat pahalılığı ve işsizliğin önlenmesinde seçeneği olmayan biricik çözüm yolu gibi algılamaya başlamışlardır. Kamu kuruluşlarındaki halkımızı doğrudan etkileyen siyasi kadrolaşma nedeniyle süregelen verimsizlik ve yapılan aleni yolsuzluklar bu anlayışın benimsemesine büyük katkı sağlamıştır.

Bir Kamu Kurumu olarak ülkemizin madencilik politikalarını yönlendiren ve adeta sektörün lokomotifi konumuna gelen Etibank'ın bu işlevi, maden sahalarımızda da zaten gözü olan uluslararası tekelleri rahatsız etmiştir. Özellikle 1980 yılından sonra, başta Bor olmak üzere maden kaynaklarımıza göz koyan ve yıllardır sürdürdükleri bu yöndeki mücadele için her türlü aracı kullanan, uluslararası şirketlerin IMF ve Dünya Bankası vasıtasıyla ülkemize dayattıkları ekonomik programları uygulayan iktidarların atadıkları bürokratlar eliyle yapılan politik ve son yıllarda rant sağlama amacı da eklenen kadrolaşmalar sonucu, kurum yıpratılarak zamanla artan bir hızda işlevsiz bir duruma getirilmeye çalışılmış, gerçekleri göz ardı ederek yapılan yoğun propagandalarla toplumumuza diğer KİT'ler gibi bu kurumun da özelleştirilmesi sorunlara bir çözüm yolu olarak benimsetilmeye çalışılmıştır.

1985 yılında Turgut Özal Hükümeti zamanında Morgan Guarantee Bank tarafından hazırlanıp kabul edilen Özelleştirme Ana Planı gereğince, ülkemiz ekonomisini ayakta tutan devlet kuruluşlarını ekonominin sırtında bir kambur olarak gören bir anlayışın ürünü olarak gündeme getirilen Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi kapsamına, 65 yıl önce Atatürk'ün direktifleri ile kurulmuş, kaynak yaratan ve iştahları kabartan büyüklükte olanakları olan Etibank ta alınmıştır. Bağlı birçok kuruluşa sahip olan Etibank'ın blok halde satılamayacağı gerçeği göz önüne alınarak, kurumun parçalara ayrılarak elden çıkarılması önerilmiştir. Bu öneriler paralelinde kurumdan önce Bankacılık ayrılarak finansal destek kolu yok edilmiş, daha sonra 26 Ocak 1998 tarihinde parçalanarak özelleştirmenin altyapısını hazırlamak amacıyla, Eti Holding A.Ş. ve yedi genel müdürlük olarak yeniden yapılandırılmıştır. Eti Holding'in özelleştirme uygulamasına, önce Eti Bakır A.Ş., kısa bir süre sonra da kurum da kalan altı ortaklıktan Eti Gümüş A.Ş., Eti Krom A.Ş., ve Eti Elektrometalurji A.Ş. Özelleştirme İdaresine devredilmiştir.

6 - BOR'DA YENİ OYUNLAR

Ülkemizin doğal kaynakları, ülkemizi içinden zor çıkılır bir borç batağına saptıran ve şimdi de düzlüğe çıkmak için ulusal düzeyde top yekün bir üretim ve tasarruf seferberliği ilan edeceği yerde, hesapsız kitapsızca daha çok borçlanmayı tek yol ve çözüm gibi savunan zihniyetlerce alınan borçlar karşılığı ipotek edilmiştir. BU nedenle, her ne kadar bazı bakan ve bürokratların "*Borun özelleştirilmesi diye bir konu gündemde yok*" demelerine rağmen, hükümetin IMF'ye verilen taahhüdü yerine getirebilmek için Bor'un özelleştirilmesinin önündeki yasal engeli kaldıracak düzenlemeler için bazı çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Çünkü, Eti Holding'in elindeki bor havzalarının 2840 sayılı kanun kapsamında devlet eliyle işletilmek zorunda olduğu, kanun değişmedikçe özelleştirilmesi, yerli ve yabancı müteşebbislere devredilmesi mümkün olmadığı, ayrıca daha önce devletleştirilen sahalarla ilgili olarak, eski sahiplerinin ön alım hakkı bulunduğunu, bunun da özelleştirmenin önünde ciddi bir hukuki engel teşkil ettiği ortaya çıkmıştır. Eti Holding A.Ş.'nin faaliyet sahaları içinde bulunan bazı alanlara *mükerrer ruhsat* verilmesi, yeni bir şirket kurularak bor sahalarının bu şirkete devredilmesi, 2840 sayılı yasanın değiştirilmesi üzerinde çalışılan diğer yöntemlerdir.

IMF'ye verilen taahhütlere yönelik hedeflere çok daha kısa sürede ulaşabilmek için Ağustos 2001 ayında Bakanlar Kurulundan geçip TBMM'ne sunulan "*Endüstriyel Bölgeleri Yasası*" gerçek niyeti kamufle edecek bir yapıdadır. "Bürokratik engelleri kaldırıyoruz" adı altında, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve yabancı sermaye girişini artırmak amacıyla hazırlanan "*Endüstriyel Bölgeleri Yasası*" tasarısı, yabancı sermayeyi teşvik adına ülkenin ulusal değerleri ve birikimini, çevreyi korumaya yönelik bütün kısıtlamaları ve yasaları etkisiz kılmakta, Sermayeye ulusun kaynakları hiçbir kısıtlama olmadan açıkça peşkeş çekilmektedir. Kanun tasarısı incelendiğinde ulusal ve toplumsal çıkarların gözetileceğine dair bir ibare bulunmaması ve kamu yararı ilkesinin yer almaması tam *Sevr'i* çağrıştırmaktadır. Uygulama için yetkili kılınan kurulun üniversite ve meslek odaları yerine Bakanlık yetkililerinden oluşturulmasının öngörülmesi, siyasal tercihlerle ülkemizin ulusal, evrensel, kültür ve çevre değerlerini yok edecek girişimlere prim verebilecek bir ortam hazırlanabileceğini de göstermektedir. Gazetecilerin bir sorusu üzerine üzerine Bülent ECEVİT "*Ekonomik ve sosyal olumsuzlukları gidermek için hızlı Meclis çalışması yapılacağını, yerli ve yabancı sermaye yatırımlarının önünü açacak olan Endüstri Bölgeleri Yasa tasarısıyla yatırımlar önündeki bürokratik engelleri aşılacağını ve çevre sağlığına (!) büyük katkıda bulunacağını, bu nedenle hazırladıkları Yasa tasarısının öncelik taşıdığını*" söylemiştir. Nitekim bugün IMF ve Dünya Bankasının talimatları doğrultusunda bu yasa da meclisten geçirilmiştir.

Bor'un öyküsü yüzyılı aşan bir büyük sömürü ve talan tarihinin öyküsüdür. Bu öykü günümüzde emperyalizmin yeni sömürü incelikleri ile daha da pervasızca sürdürülmek istenmektedir. Dünya kapitalist sistemi, içine girdiği yapısal kriz nedeniyle sermaye ihtiyacına çözüm olarak neo liberal ekonomi politikaları dayatmaktadır. Bu politikalarla az gelişmiş ülkelerdeki kalkınmacı, girişimci sosyal devleti uluslararası şirketlerin gereksinimlerini karşılayacak şekilde, yeniden yapılandırmaya çalışmaktadır. Yoksullardan varıllara, az gelişmiş ülkelerden emperyalist metropollere yeni kaynak aktarımı anlamına gelen bu politikaların temel araçlarından biri de özelleştirmelerdir. IMF ve Dünya Bankası gibi şimdilerde neredeyse "*hayırsever kuruluşlar*" olarak görülen emperyalist sistemin organik kurumları az gelişmiş ülkeleri daha çok borçlandırmak amacıyla ulusal KİT'lerin özelleştirmesine zorunlu kıldılar. Bugünlerde 22. yıldönümünü yaşadığımız 24 Ocak kararları neo liberal ekonomi-politikaların Türkiye uygulama programıdır.

Günümüzde Bor madenlerinin özelleştirilmesi operasyonunun IMF niyet mektubunda yer alıyor olması, bu kaynakların doğrudan çok uluslu tekellere devri anlamına gelen MAI-MIGA-Tahkim sürecinin planlandığı gibi yürüdüğünü göstermektedir. Bor *madenlerinin özelleştirilmesi girişiminin asıl önemi, bir siyasal müdahale olarak "özelleştirme"nin ne anlama geldiğini binlerce kitaptan daha çarpıcı bir şekilde anlatıyor olmasıdır.*

Özelleştirmelere demagojik gerekçe olarak sunulan hiçbir olumsuz koşulun bulunmadığı Bor işletmelerinin IMF niyet mektuplarına girmesi "*kurdun kuzuyu her halükarda yeme*" isteğinin resmidir. Kamu açıklarının kapatılması gerekçesi ise tam bir çarpıtmadır. 24 Ocak kararların uygulamaya konulduğu 1980 yılında ülkemizin dış borçları 13 milyar \$'dan 21 yıldır azgın bir ısrarla uygulanmasına karşın 150 milyar \$'a yükselmiştir. Paradigma iflas etmiştir. Gelir dağılımındaki korkunç adaletsizlik, işsizlik, yoksullaşma, sendikasızlaşma, sağlıksız iş ve yaşam koşullarının yaygınlaşması bu politikalarının iflasının diğer yüzüdür.

Eti Holding A.Ş., dünya ekonomik krizini izleyen yıllarda devletçilik politikasının bir yansıması olarak, 1935'de kurulan Etibank'ın parsellenerek satışa çıkartılan kısımlarından günümüze kalabilen parçasıdır. Önce bankacılık bölümü satılan Etibank'ın madencilik bölümü de yeniden yapılanma bahanesi ile özelleştirme sürecine sokulmuştur. 1998 yılında Eti Holding A.Ş. 'ye dönüştürülen kurum, anonim şirket statüsünde yedi ayrı genel müdürlüğe ayrılmış, böylece bir bütün olarak özelleştirilmesinde çıkabilecek sorunlar en aza indirilerek kurum kolaylıkla yutulabilecek küçük lokmalar haline getirilmiştir. Cumhuriyet tarihimizin halkın emek ve özveri ile yarattığı en önemli KİT'lerinden biri olan Etibank'ın özelleştirilmesi girişimi bütünüyle "*dış mihrakları*" bir dayatmasıdır. Uluslararası boyutta, Ham Bor olarak en az 750 milyar dolar değerinde olan Bor rezervlerimize talip olabilecek kuruluşlar ya Eti Holding A.Ş. ile Dünya pazarını paylaşan US Borax'ın % 100 hissesine sahip halihazırda Trona arama bahanesiyle ülkemizde de faaliyet göstermekte olan Rio Tinto, ya da ülkemizin doğal kaynakları ve işletmelerine gözünü dikmiş, geçmiş karanlık kişiler vasıtasıyla satın aldıkları bazı işletmelerle ülkemize de halihazırda girmiş olan Frankocermen şirketleri olacaktır.

Yıllardır önce, Hanson, daha sonra sırasıyla, William Vitall, John Oven Red, Lord Meven Mervil, Desmond Abel Smith, Borax Consolidated Ltd.. ve Türk Boraks Madencilik A.Ş. US Borax gibi çeşitli ad ve kılıklarda karşımıza çıkan, bugün hala Bor kaynaklarımıza göz dikmiş ve maalesef önemli bir aşama kaydetmiş olan, bu sömürgecinin gerçek adı Dünya Bor sahasındaki şu andaki rakibimiz Rio Tinto . (RT)'dir. RT' nin ülkemizdeki Bor madenlerine göz koymalarının en büyük nedeni, Bor ürünlerinin fiyatlarını istedikleri gibi belirleme olanağına kavuşma niyetleridir. Çünkü, yıllarca pazarlama alanında çalışan bir bürokratin da dediği gibi: "*pazarı genişletemeyeceği için tüketicieye malı istediği gibi sunabilmenin yolu, alternatifini ortadan kaldırmak ve tek olabilmektir. Şirket ya Türkiye'deki rezervlere sahip olacak ve işletecek, bu şekilde kullanım sahasını artıracaktır ya da hiç işletilmemesini sağlayacak ve kendisinin ürünlerini sunacaktır.*" RT' nin 1997'de Kaliforniya'daki yataklarında büyük bir değişiklik yaparak bütün maden işleme yöntemlerini geliştirmiş ve kapasiteyi artırmıştır. Türkiye'de de 1997'den bu yana Borun özelleştirilmesi gereği gündeme getirilmiştir. Bunun bir tesadüf olduğunu söylemek çok büyük bir saflık olur.

Son olarak sadece yurtsever kurum mensuplarının özverileriyle Eti Holding A.Ş. yani eski adı ile ETİBANK'ın yaptıklarından bazılarını bakalım;

1. Devletleştirme sonrası bulunan rezerv, geçmişte özel sektörün deklere ettiği rakamın 115 katı kadar artmıştır. (yaklaşık 2.1 milyar ton)
2. Rafine ürün kapasitesi hızla artmış, ilkel yıkama tesislerine karşılık gelişmiş konsantre tesisleri kurulmuştur,
3. Çevre şartları hiçe sayılarak yapılan işletmecilik yerini, çevre kurallarına titizlikle uyulan tesislere bırakmıştır,
4. Hem üretici hem satıcı konumunda olan Eti Holding, ham ve rafine bor cevherlerini kullanım alanlarına uygun olan pazara kanalize ederek fiyatlandırma sureti ile bugüne kadar bor ürünlerinin ikame unsurunu birbirine karşı dengelemeyi başarmıştır. Rafine bor ürünleri için ortalama %30-150 aralığında kar marjlarına ulaşılabilmesi üretim, dağıtım, depolama ve pazarlamanın Eti Holding tarafından tek elden yürütülmesi sayesinde fiyatlandırmada sağlanan disiplin ile mümkün olabilmıştır,
5. Eti Holding 1978 yılı sonrasında başladığı rafine ürün üretimi çalışmaları sonrasında, 20 yılı biraz aşkın bir süre içinde, 140 yıldan fazla bir süredir bu pazarda olan ve tüm

teknik ve geniş dağıtım kanallarına sahip olma üstünlüğü bulunan US Borax'a rağmen; Avrupa pazarının %51'ini, dünya pazarının %36'sını almayı başarmıştır,

6. Gerek rafine gerekse konsantre bor ürünleri üretimi amacı ile kurulan tesisler kuruldukları yöre ve çevresine önemli bir sosyal fayda sağlamışlar, istihdam olanaklarının yanında eğitim, ulaşım, sağlık, sosyal ve kültürel yaşam alanlarında bu gelişmelerin etkisi hissedilmiştir,

7. Bugün erişilen noktada yatırım, üretim ve pazarlama alanlarında herhangi bir önemli darboğaz yaşanmamaktadır. Konularında oldukça deneyimli elemanlar yetişmiş ve özgün teknoloji geliştirme konumuna gelinmiştir. Yatırımlar edinilen bilgi birikimi doğrultusunda gerçekleştirilmekte, hedeflenen üretim değerlerine ulaşılmakta ve hedeflenen satış miktarları gerçekleştirilmektedir.

8. 1978 yılına kadar Bor cevheri pazarlamasında kaba yıkama dışında hiçbir işlem yapılmamıştır. Satılan cevherler Avrupa ve Amerika'da işlenerek o ülkelerde iş sahaları yaratmış, ürettikleri rafine ürünler ithal edilmiştir. 1978 yılından itibaren kamu yararını gözeten yeni bir mühendislik anlayışı ile yapılan çalışmalar sonucunda birçok rafinasyon tesisi kurularak, buralardan sağlanan bilgi ve deneyimlerle Bor teknolojisi alanında azımsanmayacak bir düzeye gelinmiştir:

9. Madencilik anlamında en belirgin özellik bor yataklarının en değerli zengin cevheri içeren bir damarını işletmek yerine, ekonomik olarak işlenebilen cevherlerin tamamının rezerv hesaplarına alınması ve işletilmeye başlaması olmuştur. Bu olgu ayrıca çok az olarak gösterilen cevher miktarının aslında dünyanın en fazla rezervlerini ülkemizde olduğu olgusunu da bilindiği halde gizlendiğini ortaya koymuştur. Böylece bor cevherlerinin kısa süreli karlar için yok edilmesi yerine günün ekonomik koşullarına uygun üretim yapılarak ülkemize bugünkü piyasa şartlarıyla daha 1000 yılın üzerinde hizmet edebilme olanağı sağlanmıştır. Hantal ve iş görmez suçlamalarına karşın kamu işletmeciliği gerek insanımıza önemli sayıda iş ve gerekse iş alanı sağlamaktadır.

10. Borların rafine ürüne dönüştürülerek ihracı konusundaysa durum daha da başarılı bir noktadadır. Batı ülkelerinden alınamayan teknolojiler Doğu Bloğu ülkelerden temin edilmeye çalışılmış ve çok büyük güçlüklerle kurulu kapasitelere hiç bir zaman ulaşmayan üretim problemleri yaşanmıştır. Ancak bu tesislerde yapılan çalışmalar büyük bir bilgi birikimi oluşturmuştur. Üniversitelerimizin de katkılarıyla Eti Holding çalışanlarının yapmış olduğu tesisler, giderilebilecek nitelikte bazı sorunlara karşın çalışabilmektedir. Bu tesislerin yapımında uygulanan yöntemlerle anahtar teslimi piyasa fiyatının 1/3 fiyatına tesisler mal edilmekte ve devreye alınmaktadır. Bu bağlamda yapılan iyileştirme çalışmalarıyla Bandırmada Kurulu kapasiteye büyük oranda yaklaşmıştır. Kırka da mevcut tesisler ise kapasitesini tam kullanabilir hale gelmiştir. Yeni tesisler ise çok daha modern teknoloji ve sistemlerle kurulmaktadır. II Bor türevleri Etibank mühendisliğinin gücünü ortaya koyan en iyi örnektir. Tesis 2,5 yıl gibi bir sürede tamamlanarak devreye girmiştir. Hemen ardından çalışmaları başlayan III tesisi ise tüm engelleme çabalarına karşın % 80 seviyelerine getirilmiştir.

11. Üniversiteler ile uzun yıllardır yapılan çalışmalar sonucunda tesislerde metal kurtarma verimini artıracak ve konsantre kullanmadan tüvanan cevherden direkt rafine ürüne geçecek bir proses geliştirilmiş ve ilk endüstriyel uygulaması devreye alınmıştır.

12. Orpiment ve realgar içeriği nedeniyle fiyatından ceza düşülen, düşük tenörlü kolemanitlerin de değerlendirilebileceği bir proses tasarımıyla 100.000 ton/yıl borik asit üretecek tesisin yapımına başlanmış ve Emet ilçesinde kurulan tesisin 2003 yılında devreye alınması planlanmaktadır.

ETİ HOLDİNG dünyadaki iki büyük bor üreticisinden biri olup, dünya bor rezervlerinin büyük ve zengin bir kısmının elinde olmasının verdiği bir imkana sahip iken, rakip firma çok uluslu bir şirketin bir parçası olması sebebi ile ileri teknoloji, geniş bir pazarlama-satış ve üretim ağı avantajına sahiptir. ETİ HOLDİNG dünya bor rezervlerinin %63'üne sahip iken dünya bor pazarının parasal anlamda ancak %20-22 'sini elinde bulundurmaktadır. Dünya bor pazarının en az %50'sine sahip olması gereken ETİ HOLDİNG maalesef bugüne kadar bunu başaramamıştır.

Bunun nedenleri kısaca şöyledir:

- a- ETİ HOLDİNG bugüne kadar pazarlama değil satış yapmıştır.
- b- Yurt dışında kurulmuş bulunan şirketler pazarlama şirketleri olarak çalışmamış, ETİ HOLDİNG'in Avrupa ülkelerindeki mevcut müşterileri ile ilişkileri sürdürmüşlerdir. Yeni pazarlar yaratamamışlardır.
- c- ETİ HOLDİNG'in sattığı Bor ürünleri arasında fiyat korelasyonu tam yapılmadığı için bazı fabrikaların ürünleri hiç satılmayıp tamamen stoka çalışırken, bazı müesseseler kapasitelerini zorlayarak kalitesine bakılmaksızın üretim yapmışlardır.
- d- ETİ HOLDİNG'in Pazarlama ve Satış ta çalışan elemanlarının uzman olup olmadığına hiç bakılmamış ve uzmanlaştırılması içinde bir çaba sarf edilmemiştir. Sadece yabancı dil bilmesi tercih sebebi olmuştur.
- e- ETİ HOLDİNG'in rakibi US Boraks üyesi olduğu çok uluslu şirketler grubu RT (Rio Tinto)'nun dünyanın çeşitli ülkelerinde ve bölgelerindeki dağıtım ağından yararlanarak pazarla iç içe olmaktadır. Eti Holding 20 yıldır dünya ölçeğinde böyle bir ağ sistemi oluşturma-mamıştır
- f- US Boraks potansiyel bir Pazar olarak gördüğü bölgelerde kendi ürününün girdi olarak kullanılabileceği üretim yatırımlarını ve faaliyetlerini teşvik etmekte, kredi yardımı sağlamakta, ortak olmakta, know-how ve üretim teknolojisi kullanılmaktadır. Eti Holding bırakın başka ülkelerdeki yatırımlara kendi ülkesinde ki yatırımlara öncülük edememiştir.

Bu nedenle;

1. IMF'nin direktifleriyle özelleştirme kapsamına alınmasına karar verilen Eti Holding ve dolayısıyla maden sahaları ve işletmelerinin dünyadaki emperyalist madencilik tekellerinin ve onların yerli işbirlikçisi sermaye gruplarının eline geçmesi anlamına gelen özelleştirme uygulamasından vazgeçilmelidir.
2. 8 bin yıllık madencilik geçmişi olan ülkemizde, artık maden aranması, bulunması ve işletilmesi zorlaşmaktadır. Bu anlamda madencilik çalışmaları daha fazla bilgi, yatırım ve koordinasyon gerektirmekte ve yatırım riski taşımaktadır. Bu durum madenlerin kaymağını yiyen, sadece karını artırmayı düşünen ve işin kolayına kaçan özel girişimciliğin yerine ülke çıkarları ve kamu yararını gözeten kamucu anlayışı rasyonel kılmaktadır. Yeraltı kaynaklarımızın gerçek sahibinin halkımız olduğu bilinciyle sahip olduğumuz madenler kamu eliyle işletilmelidir.
3. İşçilerin, çalışanların sigortasız ve sendikasız karın tokluğuna çalıştırıldığı özel işletmeler yerine sendikalı, grevli, toplu sözleşmeli çalışma ilişkilerinin görece korunduğu kamu kuruluşları kamu yararının gerçekleşmesinde esas olmalıdır.
4. Salt kalkınmacı bir söylemle, insan ve çevreyi dışlayan, her şeyi ekonomiye indirgeyen bir çerçevede algılayarak " acil ve azami kar" uğruna ülkemizi ve gezegenimizi yaşanmaz hale getirecek olan uygulamalardan acilen vazgeçilmelidir.
5. Maden ürünlerinin hammadde olarak ihraç edilmesinin önüne geçilmeli ve mamul ürünler üretilmesi için gerekli olan işletme yatırımları yapılmalıdır.
6. Dünya rezervlerinin en az % 63'ünün ülkemizde bulunduğu Bor madenlerinin üzerinde oynanan oyunlardan derhal vazgeçilmeli, halkımızın ve çocuklarımızın geleceği Citicorp, Rio Tinto ve diğer emperyalist madencilik tekelleri adı altında karşımıza çıkanlara ve onların yerli kapitalist işbirlikçilerine yağmalattırılmamalıdır.
7. Bor madenlerinde devlet tekeli madenin cevher olarak çıkartılmasından mamul ürünlere işlenmesine kadar sürdürülmelidir.
8. Madenlerin pazarlanması sırasında meydana gelen ayak oyunlarına fırsat verilmemeli, devlet eli ile, şeffaf olarak yapılmalıdır. 2840 sayılı yasada yer alan anlamı ile bor madenciliğinin Eti Holding tarafından yürütülmesine devam edilmelidir. Uluslararası pazarlarda tüm gelişmiş teknolojik üretilere girdi olan rafine bor ve ileri ürünleri konusunda üretimden yatırıma, pazarlamadan satışa bir master planı oluşturularak tek elden uygulanmalıdır. Üretim, pazarlama ve satış sisteminin tek elden ve profesyonelce yürütülmesi gerekmektedir.
9. Pazar payını arttırmak ve rakip US Borax firmasının Pazar payına daha büyük bir yüzde ile ortak olabilmek için rafine ürün kapasitemizi arttırmak gerektiği açıktır. Ancak

rafine bor ürünlerinin birbirini ikame özelliği ve her ürünün bir yönden diğerinin rakibi olduğu göz önüne alındığında bunun yine Eti Holding tarafından yapılması bir gereklilik olarak görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi Eti Holding bir kalsiyum borat olan Kolemanit cevherinden Borik Asit üretmekte, bir sodyum borat olan tinkal cevherinden ise boraks pentahidrat, boraks dekahidrat, susuz boraks ve sodyum perborat üretimlerini gerçekleştirmektedir. Kullanıldıkları alanlara göre bu ürünlerin, sodyum perborat dışında, birbirlerinin yerine kullanılmaları mümkün olup hepsi birbirinin rakibi konumundadır. Bor sektöründe US Boraks da aynı şekilde hareket etmektedir. Dünyada ürettikleri ürünün üretim ve pazarlamasını tek elden kontrol eden birçok devlet kuruluşu mevcuttur. Bu nedenle üretim ve pazarlamanın tek elden devlet eli ile yapılması şarttır.

10. Sanılanın aksine US Borax'ın dünya pazarındaki payının büyüklüğü özel bor ürünleri üretiminden değil rafine bor ürünleri üretim kapasitesinin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Pazar payımızı arttırmak için öncelikle rafine ürün kapasitemizi US Boraks seviyelerine çıkarmak esastır. Ancak ürün kapasitesini arttırmanın yanında rafine bor ürünlerinin kullanıldığı alanlara yatırımı teşvik etmek ve bu ürünlere dayalı sanayi geliştirmek de önemlidir. Bu amaçla AR-GE faaliyetlerine kaynak ayrılmalı, üniversitelerle birlikte yapılan çalışmalar sürdürülmelidir.

11. Bu durumlar göz önüne alınarak; Ülkemizde de bor madenlerinin özelleştirilmesi değil, özel sektörün bor ürünlerinin hammadde olarak kullanıldığı sanayi alanlarının gelişmesine yönelik olarak yatırım yapılması konusunda teşvik edilmesi ve Eti Holding'in bor ürünleri üretimi konusunda bugüne kadar edindiği bilgi birikiminden bu amaçla yararlanılması gündeme getirilmelidir.

12. 2840 sayılı yasadaki "Bor Madenleri Devletçe İşletilecektir" hükmü asla değiştirilmemelidir. Ruhsatlar, fiyatları belirleme ve Pazar politikaları kamuda kalmakla birlikte yine de özel sektör ile işbirliği yapmaya çatlak aramak özelleştirmenin ve kaynakları aktarmanın bir diğer biçimi olacağından bu yollara müsaade edilmemelidir.

13. Ürün pazarlaması söz konusu olduğunda ilk akla gelen özellik "dinamik bir yapının" gerekliliğidir. Bu gün için Eti Holding'in mevcut yapılanmasının bu gereksinime yanıt verebildiğini söylemek mümkün değildir. Pazarlama anlayışının çağdaş normlara uygun hale getirilmesi diğer bir deyişle manevra kabiliyetinin yüksek düzeyde tesisi için gerekli düzenlemelerin acilen gerçekleştirilmesi zorunludur. Personel seçimi ve istihdamında bilgi ve becerinin ön planda tutulduğu, yeterliliğin sürekli geliştirilip sorgulandığı bir yapılanmanın ortaya konması ile kirlenmeye fırsat tanımayacak organizasyonların ve yasal düzenlemelerin yapılması gereklidir.

14. Dünya ve Türkiye'nin Bor sanayisi bugün gelinen noktada yeniden ve akılcı bir şekilde değerlendirilmelidir. Ham ürün üretilip ihraç etme anlayışı terk edilmelidir. Devlet, öncelikle Eti Holding'le Borlu ileri sanayi ürünleri üretmeye yönelik yatırımlar gerçekleştirmelidir (bu görev 2840 sayılı yasa ve Eti Holding'in kuruluş yasasında tanımlanmıştır). Hatta bu konuda ülkemizde mevcut ciddi özel sektör kuruluşları ile karşılıklı çıkar ekseninde şeffaf ve ilkeli işbirliği koşulları yaratılabilir. İhraç edilebilecek borlu ileri sanayi ürünlerine ilişkin Türkiye'de yapılacak yatırımlar ülkemize daha fazla katma değer sağlayacaktır.

15. Türkiye'de maden üretimleri istenilen kapasitede ve uç ürünlere yönelik nitelikte değildir. Madencilik sanayiinde mevcut üretim kapasitelerinin bile tam anlamı ile kullanılabildiğini söylemek mümkün değildir. Madencilik sektöründe gerek kamu gerekse özel sektörün çeşitli problemleri mevcuttur. Özünde madencilik sektörünün temel sorunu mülkiyet kamuda mı yoksa özel sektörde mi olması değil, sektörde kamu ve özel sektörü bütün olarak kavrayacak ciddi ve tutarlı bir madencilik politikasının uygulanmamasıdır. sonuç olarak sanayileşen bir Türkiye'nin değerlendireceği maden kaynakları mevcuttur. Ülkemizin gelişmesinde doğal kaynaklarımızın ekonomik katkısını verimli şekilde sağlayacak ciddi, tutarlı bir madencilik politikasının uygulanmasına ihtiyaç vardır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 168. Maddesinde de belirtildiği üzere "Madenler Devletin Hüküm ve Tasarrufu altındadır". Devlet madencilik sektörünün geliştirilmesi doğrultusunda etkin bir yönlendirme görevini süratle üstlenmelidir.

Uyguladıkları politikalar sonucunda meydana gelen ekonomik krize çözüm olarak talep edilen krediler karşılığı ipotek edilen, halkımızın malı ve çocuklarımızın hak sahibi oldukları Bor madenlerinin, bir Bakan'ın deyimiyle işgüzar bürokratlarca 150 yıllık mücadele sonucu altın tepside sunulması ise tarif edilemeyecek ölçüde düşündürücü, üzücü ve *Vatan Hainliği* ! ile eşdeğerdir. Kurumun, yıllardır türlü güçlüklerle rağmen uluslararası pazarlarda mücadele ettiği rakiplerine satılmak istenmesi ne ekonomik, ne politik, ne de yeni dünya düzeni masalları ile açıklanamayacak ölçüdedir ve kurum çalışanlarının bu kararları alacak, meşruiyeti tartışılan otoriteyi altında ezecek ağırlığı vardır.

62 yıldır vatan ve ulusumuzun kaderini elinde tutan Yeni Tanzimatçı iktidar sahipleri Ulus'un toplam gelirinden çok, 200 milyar doları aşan bir borç batağına ülkemizi saplamışlardır. Tıpkı 1881'deki Osmanlı Dönemi'nin "*Düveli Muazzama Düyunu Umumiye*"şi gibi, 2001 yılında da "Yeni Dünya Düzeni"nin (Emperyalist Haçlı Ruhlu Batı'nın) "*Dünya Bankası ve IMF Kurulları*", Cumhuriyet Devrimi'nin Başkenti Ankara'da Yönetim ve Tahsilat Büroları'nı açmışlardır. Bu bürolar '*haçlı emperyalizminin ve işbirlikçilerinin*' defalarca ödenmiş olduğu halde bir türlü bitmeyen alacaklarını; içini boşalttıkları hazinemizi yeniden borçlandırarak, Vatanımızın ve Ulusumuzun bütün ekonomik kalelerini ele geçirerek ödettirme programını fiilen uygulayan ve uygulattıran merkezlerdir, Türk Ulusu'nun mezar kazıcılarıdır. Bu ulusumuza dayatılan "Yeni Düyunu Umumiye"dir.

Genelde çocuklarımızın da hak sahibi olduğu doğal kaynaklarımız, özelde ise Bor Madenlerimizin uluslararası tekellere peşkeş çekilmesine karşı mücadele vermek Ulusumuzun boynunun Borcudur. Bu mücadele yeni başlamış da değildir. Bu mücadele bir İngiliz Şirketi ile önce Osmanlı İmparatorluğu ve sonra da Türkiye Cumhuriyeti arasında 150 yıldan bu yana sürüp giden bitmeyen bir kavgadır. Bu kavgada ülkesinin haklarını sonuna kadar savunanları yenemeyeceklerdir. Çünkü biz maden mühendisleri dün olduğu gibi bugün de;

DOĞAL KAYNAKLARIMIZIN GERÇEK SAHİBİ HALKTIR.

şiarının arkasındayız.